దాసభారతీ ప్రచురణలు :

బాటసారి

[గూఢార్థకావ్యము]

కృతికర్త

మహాకవి

శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసు

: సంపాదకుడు :

ఆచార్య శ్రీ యస్వీ జోగారావు,

ఎం. ఏ., పిహెచ్. డి.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తు, వాల్తేరు.

ప్రచురణ

కర్రా శ్యామలదేవి

ఆఱవ కూర్పు
1000 ప్రతులు
నవంబరు 1979

సర్వస్వామ్య సంకలితము

ప్రాప్తిస్థానము :
కర్రా శ్యామలదేవి
C/o శ్రీ కర్రా ఈశ్వరరావు
శ్యామలానగర్
గుంటూరు_6

వెల : 4 రూ॥లు

ముద్రణ
వెల్‌కమ్ ప్రెస్, ప్రైవేట్ లిమిటెడ్. గుంటూరు_2.
లెప్పేస్ శ్రీ విజ్ఞాన మంజూష.

Prof. S. V. JOGA RAO, *M. A., Ph. D.*
HEAD OF THE DEPARTMENT OF TELUGU
Andra University, waltair
(Formerly Professor of Telugu
University of Leningrad U. S. S. R.)
Syndicate member, Andhra University.

సంపాదకీయము

దాసభారతి

జీవితము నొక కాలక్షేపముగా గాక ఒక కఠోర వ్యాసంగముగా, ఒక కళాకేళిగా, ఒక మహాతపస్సుగా, ఒక మధురానుభవముగా గడపిన మహాభాగు డతడు. అతని పండిన గుండెనుండి బాహిరిల్లిన దొక బహుముఖీన సాహిత్యము. అందు శ్రవ్య దృశ్య కావ్యములు గలవు. హరికథలు గలవు, హరికథలుకలవు, శతకములు గలవు. వ్యాసములుగలవు. విమర్శలు గలవు. పద పద్య గద్యములు వేసిన వాలకము లనేకము గలవు. బహు భాషా వైదుష్య ఫలములు గలవు. కాని చిత్రము, అంతటి సారస్వత మహాస్రష్టకు, అంతటి కవితాంతర్ద్రష్టకు హరికథా పితామహుడుగా మాత్రమే పేరు మిగిలినది. ఆదిశంకరు డంత మహాకవియయ్యు, వివేకానందు డంత విశ్వకవియయ్యు చివరికి ప్రవక్తలుగా మాత్రమే వారు లబ్ధ ప్రతిష్ఠులైరి. ఒక అన్నమయ్య, ఒక క్షేత్రయ్య, ఒక త్యాగయ్య – కవితా సరస్వతీ కళాస్థానము లంటిన సరసాగ్రేసర చక్రవర్తులయ్యు వీను మిగిలిన వాగ్గేయకారులుగా మాత్రమే వాసికెక్కిరి. కవి చరిత్ర గ్రంథము లందు వారి పేరులు కానరావు. ఏల ? వారి వారి ప్రధాన కర్మ క్షేత్రములు వేరు వేరు. అట్టి యైనది ఆదిభట్ల వారి సంగతి. కవిత కాదు వారి ప్రధానకర్మ క్షేత్రము. హరికథ వారి జీవిత సర్వస్వము.

గ్రంథపరికల్పన సముద్దేశము

వారి 46 కృతులలో 14 హరికథలు (14 సంపుటములు – 21 కథలు). హరి దాసులు వల్లెవేసి కొనుటయే గాని వానికి సాహిత్య జగత్తున పఠన పాఠనములు లేవు. 13 అచ్చ తెలుగు కృతులు. ప్రాచీనములైన అచ్చ తెలుగు కృతులే తెలుగు వారి కచ్చివచ్చినవి కావు. ఒక యెనిమిది కృతులు కేవల సంస్కృత భాషా ఘటి తములు. అన్యుల గీర్వాణమునకును హర్షించు ఆంధ్రులు తమ సంస్కృతము నెందు

లకోగాని అంత సరకు సేయరు. మిగిలిన వానిలో సుమారేడు అనువాదములు. సంస్కృతము నుండి చేసిన తెనిగింపులను దాసుగారు అచ్చ తెలుగుననే వెలయించు టన్నది వారి శపథము. కాకున్న ఆదినుండి అనువాద సాహిత్యమున కలవాటు పడిన మనవారు కనీస మీ కృతుల నైన కాతరు చేయకుందురా ? ఆయా కారణములచే దాసుగారి సాహిత్యమునకు రావలసినంత పేరు ప్రతిష్ఠలు రాలేదు. కాని ఆ హరి కథలలో అపురూపమైన క్రమకవితాగానముకలదు. ఆ అచ్చతెలుగు కృతులలో వెనుకటి కృతులకంటెను వెక్కసమైన నియమ మున్నను అతిమాత్రమైనహృద్య మైన వైశద్య మున్నది. సర్వ పూర్వాంధ్ర ప్రౌఢ ప్రాబంధికుల గాఢపాక మగు సంస్కృతమునకు లేని చవి యున్నది. ఆ సంస్కృత కృతులలో కింకుర్వాణ గీర్వాణములైన ప్రయోగవిశేషములు గలవు. కాళిదాస కళాకౌశలము గలదు. కాదంబరీ స్వాదుత్వము గలదు, పండిత షండాలముల శ్లాఘా శిరః కంప సమర్థ సామగ్రి గలదు. ఆ యనువాదములు మూలము మాలిమిని దక్కగొన్న వయ్యు స్వతంత్ర కృతి ప్రతిపత్తిని గల్గినట్లు కౌశల పేశలములై యున్నవి.

కవిత్వపరమార్థము

ఇక కవితానుశీలన మించుక: శ్రావ్యమైన శబ్దముద్వారా రమ్యమైన అర్థమును హృద్యమైన అనుభూతిగా పరిణమింప జేయునది కవిత్వమని నే నెఱిగిన సర్వ నిర్వచనముల సారాంశము. శ్రావ్యమైన శబ్దము అనగా అనురూప శబ్దజాల పునః పునరావృత్తి యని కాదు. లేక కొందరనుకొనునట్లు ఉచ్చారణ సులభములై కర్ణ శ్రవః పేయములైన వనియుగాదు. సందర్భ సుందరములై, తదర్థశక్తి సందీపకములై ధ్వనిత స్ఫురణకరణ పటువులై వీనులున్న మది కించునట్టివి. రమ్యమైన అర్థ మనగా రాకేందు రేఖకాదు, రాజీవ రాజికాదు, రజనీ ప్రియసఖము రమణీ మణి ముఖము కాదు – కవి కనీనికాపునీత మైన, యొక నిష్ఠుర కుష్ఠరోగి కృమికుల సంకుల కలాయము కాయము, ఒక ముష్టివాని ముదనష్టపు మొగము కూడ రసజ్ఞజనమనోజ్ఞ ములే యగును. అలౌకిక లక్షణమైన రసానుభవ రహస్య మదే. హృదయమైన యను భూతి యనగా ఉషస్సుషమాసుభగమైన యొక శుభ సమయమున ఉపరితల మరు ణారుణ కుండలిత శిలామండలమై, శిఖరాంచలము సద్యోభ్యుదిత బాలభాను రోచి ర్వీచీ సముజ్జ్వలమై, హిమనిర్ఝరోప క్రమ రమణీయమై కన్పట్టు కాంచనగంగాశైల శృంగమును చూచినంత కలుగు సురుచిరానుభూతి కాదు. ఆ మహిమాలయమైన

హిమాలయ దృశ్యమున శశాంక శేఖరుని జటా విటంకము స్ఫురింపవలె. ప్రియ వల్లభమొక్క సల్లలిత సంగీతము విన్నప్పుడు కాదు తదుపరి తదాయల్లక భరమున నున్నప్పుడు మనఃకర్ణ కుహరమున ఆ మధురస్మృతి మారెలుగిచ్చునప్పు డదీ యనుభూతి, పనసపెట్టి జిలేబీల నొక యద్దపేరు ఆరగించినప్పుడు కాదు అపూర్వ విపణిలో అద్దముల ముందు అందమైన పళ్లెరమునందు తీరుగా పేర్చబడిన పలు పేటల కెంపుల దపుడుగళ్ళల వలె నున్న వానిని నోరూర కన్నార గాంచినప్పు డదే గుండియ గుత్తకొన్న యనుభూతి. ఆయా వస్త్వింద్రియ సన్నికర్షము వలన అప్పటి కప్పు డేదో యొక లౌకికవాసనా వాసితమైన అనుభూతి ప్రతి పశువు, శిశువు, క్రిమి, కీటకము, గూడ పొందును. అనుభోక్త మానవుడే కానక్కర లేదు. సర్వ జ్ఞానేంద్రియములకును సాక్షిభూత మైనది మనస్సు. ఆ మనశ్శక్తి పండిన అదృష్ట వంతుడు మానవుడు. జన్మతః ప్రాప్త సంస్కారముతో, స్వయం కృషి ప్రలబ్ధ పరిణతితో, ఆలోచనాశీలమైన మనస్సుతో, నైక భావ వ్యక్తీకరణ శక్తివంతమైన వాక్కుతో, పశుప్రపంచము నుండి తన పార్థక్యమును సార్థకముగ నిరూపించుకొని ఏ విషయము నైన ఆత్మసాక్షికముగ అనుభవింప గలవాడు ఆవిష్కరింప గలవాడు మానవుడు. అందుచే అతడు పొందు అనుభూతి మందలో నొకడు పొందినట్లుండ గూడదు. మందిలో నొకడు పొందినట్లుండవలె. కేవల రుచిజీవి పశువు. అభిరుచి జీవి మానవుడు.

దాసుగారి కవితాశయములు :

పూర్వోక్త నిర్వచన పరమార్థమునకు లక్ష్య భూతమైన కవితాపదార్థము కావలసినంత గలదు దాసుగారి కృతులలో. ముందు కవి యన్నను కవిత్వమన్నను ఆయనకున్న ఆశయము లెట్టివో పరిశీలింతము :

"కవి స్సాక్షాత్త్రయీ మూర్తిః కావ్య మేతచ్చరాచరమ్
న కశ్చి ద్వస్తుతో భేదః కార్యకారణయో స్తయోః"

అని వారి వక్కాణ (చూ. కచ్ఛపి-పుట 49), కావ్యము లోక మంతటిని లోఁగొనగలదనియు, కవి వేదమూర్తియైన భగవంతుని వంటి వాడనియు, అనగా అత డొక మహాస్రష్టయనియు, కవికిని కావ్యమునకును గల యనుబంధ మవినాభావ మనియు, అనగా కావ్యమతని అంతరంగ సంతాన మనియు భావము. అంతటి ఆకాశములో లోకబాంధవు డనిపించుకొన్న వాడెట్లు ఏకైక వ్యక్తిగా

రాణించుచున్నాదో అట్టే లోకములో ప్రతిభావంతుడైన కవి యొక్కడే పరమ శ్రేష్ఠుడుగా పరిగణింపబడుననియు, చతుర్విధ పురుషార్థములకును కావ్యమే ఏకైక సాధనమనియు సంగీతము పుష్పమైతే సాహిత్యము తత్పరాగ మనియు, ఆ రసికతయే ఫలమనియు. కైవల్యమే తద్రస మనియు, దాసుగారి యభిప్రాయము (చూ. పుట 49). మరియొకచో ఆయన సత్కవి యొక్క ఆంతర్యము నిట్లు సంభావించిరి-అతడు సర్వరసాత్ముడు. సర్వభూతమయుడు, పరవశ సుఖయోగుడు, చిత్ర సంకల్ప భోగుడు. దైవాధీన మనః ప్రవృత్తి గలవాడు గాక స్వతంత్ర రచనానిపుణుడు, దయార్ద్ర చిత్తుడు. సత్యనిష్ఠుడు, కళాచణుడు అని (చూ. పుట 79). కవి యన్నను, కావ్య మన్నను ఇంతటి సముదాత్త భావన చేసిన అంతర్వాణి లరుదు. సత్కవి లక్షణము లన్నియు ఆయన తనలోనికి తాను తొంగి చూసుకొని చేసిన నిర్దేశములే యని ఆయన నెరిగిన వారందరు గ్రహింపగలరు. సత్కవి తన కావ్య దర్పణమున సర్వపదార్థములను విశకలితముగా ప్రతిఫలింప జేయగలడు. అతని వలె లోక కల్యాణ కరణ మన్యుల కసాధ్యము. ఎంత ప్రతిభను ప్రదర్శించి శైలీ లాలిత్యము జాలువార ఎంత రసవంతముగా చెప్పినను "తారాశశాంకము" వంటి కావ్య మసత్కావ్యమే యగుననియు వారి ఆశయము (చూ. పుట 50). ఆశయముకాదు ఆచరణము. తమ వలుకుబడులలో వర్ణనల రూపముగను, ఉపమాద్యలంకారముల రూపముగను, విషయగతముగా తగిన సందర్భములు వచ్చినపుడు సరేసరి, ఎన్ని లౌకిక విషయాలను వాని ప్రాణస్నాయువులను బట్టి పరిశీలించిరో చెప్పలేను. తమ హరికథాదిక కృతులలో భక్తిసుధలను సూక్తి సుధలను నిక్షేపించుట కాదు. దేశమంతయు తిరిగి తిరిగి, ఊరూర, వాడవాడల, హరికథా కాలక్షేపములు చేయుచు, నయము నయము సందర్భములు కల్పించుకొని భగవద్భక్తిని, దేశభక్తిని, సమాజ విమర్శను, భారతీయ భవ్యధర్మమును తన జన్మ కర్తవ్యముగ భావించి ప్రచారము చేసినారు దాసుగారు. 8-3-1933 న విశాఖపట్టణమున జరిగిన యొక మహాసభలో "శృంగార సర్వజ్ఞ" బిరుద ప్రదానమున కర్హులైన దాసుగారు తమ కృతులందు సలలిత శృంగారమును సముచితముగ పోషించుటయేగాని తారాశశాంకకారుని వలె నెక్కుడను ఇంచుకంత మేర మీరిన వారు గారు.

సహజకవితాశాలి :

"సహజ కవిత్వశాలి"నిపేరించి చెప్పుచు వారు - ఏ వేడబములు లేక కావ్య దోషముల నుజ్జగించి ఆనందోపదేశములు జనానీకమునకు కలుగునట్లు జగద్ధితముగ

కవిత చెప్పుననిరి. "వింతవలెఁ బ్రాఁత సంగతి న్వెల్లడించు" ననిరి (పుట 50). దాసుగారెక్కువగా చెప్పినవి ప్రాంతకథలే. కాని ఆ చెప్పుటలో ప్రతి ప్రత్న కథ యందు నొక నూత్న పరిష్కారమును జూపిరి. అసలు కవితలో నున్న రహస్యమే అది :

"దృష్ట పూర్వా అపిహ్యర్థాః కావ్యే రస పరిగ్రహాత్
సర్వే నవా ఇవా భాంతి । మధుమాస ఇవ ద్రుమాః

అవి ఆలంకారిక వచనము. సహజకవిత్వశాలి యనుటలో వారి యుద్దేశము Poet by temperament – అనగా "I am a poet inspite of myself" అని వక్కాణించిన బైరను మహాకవి వంటి వాడని. అసలాయనయే ఆ సహజ కవిత్వ శాలి. ఏ విద్యా విషయమునకు గురువు లేనట్లే ఆయనకు కవితా గురువులును లేరు. ఆయన కళలకు భగవంతుడే గురువు, విజ్ఞతకు లోకమే గురువు, కవితకు హృదయమే గురువు. సహజ కవిత్వ మనగా నెట్లుండ వలెనో దాసుగా రెంత చక్కగా చెప్పిరో చూడుడు;

గీ॥ సాగి కమ్మెచ్చునన్ వచ్చు తీఁగ కరణి
సాలె పురుగు కడుపులోని నూలు వలెను
దబ్బునన్ దొర్లి పడు కొండదార మాడ్కి
సహజ కవిత బయల్వెడలి సన్నుతిఁగను. (పుట 49)

ఆ యుపమ లనుపమములు. సత్య ప్రత్యయ స్థాపనాచార్యకములు. ఎట పట్టి చూచినను ఆయక కవిత్వ మలవోక చెప్పినట్లుండును. సహజత్వ ముట్టి పడుచుండును. వ్యాసపీఠముపజ్ఞ బాసికపట్టు వేసికొని గంటముతో కవితాకలకంఠికి గండక త్తెర వేయునట్లుండదు. స్నానశాలలో జలయంత్రపు తుంతుర్వాని మేన త్రుళ్లిన లాడీ నంత బయల్వెడలు కూనరాగము వలెనుండును. బహుజన్మాంతర సాంద్ర సంస్కార బలమున ఆయన అలవోకగా చేసిన అధరస్పందము లందును మధురిమలు తొణికిస లాడుచుండును. ఆ పద్యము, లా పదము, లా కూర్పు, లా యూహలు ఫ్లాస్కునుండి కప్పులోపోసిన కాఫీ ద్రవనవోష్ణతవలె సద్యః స్వాద్యముగానుండును. సహజకవి – "బ్రతుకున సుంకం బెఱుఁగక – స్వతంత్ర రాజ్యంబు సేయు ప్రభువు వలె'.... పతివ్రతవలె సత్యవ్రతి వలె నిత్యసంతోషియని యెకచో వాక్రుచ్చిరి

(పుట 59). అంత సహజకవిత్వశాలి కనుకనే ఆయన అంత సర్వతంత్ర స్వతంత్రు డాయెను.

"ఎందుకో పెద్దలు పడిక ల్లేర్పఱిచిరి
యాట పాటలు గొల్వున కనువగునటు
తెల్లముగ నున్న నలిగిన తెన్ను మాని
త్రొక్కఁబెడత్రోవ నా వంటి నిక్కఁబోతు"   (పుట 48)

అది పెద్దలు నడచిన క్షుణ్ణ మార్గ మైనను తన కంత పడదని గడుసుగా సూచించిరి. "మురారే స్తృతీయః పంథాః" అన్నట్టిది. అయితే మురారి గుడుసుల క్లిష్టము. కవితా జీవాపువులైన కావ్య హేతువులలో ప్రతిభ గరీయసి. అది కవితకు ప్రాణ సారము. ప్రతిభా సహకృతమైన సృష్టి నిత్య ప్రత్యగ్రము. ఎప్పటికప్పుడేదో యొక నవ్యాసిస్మృక్ష తత్స్వభావ జీవలక్షణము. అందుచే దాసుగారివలె ప్రతిభా సమగ్రు డైన కవి పూర్వకవి ప్రౌఢ మార్గములు తన కెంత నచ్చియున్నను తన కంత తా నేర్పడుచుకొనును. జీవితమున మహాజన మార్గానుసరణ మవశ్య ముపాదేయమే గాని సాహిత్యమున ప్రతికవియు ఎవరి దారి వారు చూచుకొనుటయే మంచిది. ప్రతిభావంతులైన ప్రాచీన మహాకవు లందరు చేసినపని యదియే. లేకున్న కవిజగత్తున వారికొక వ్యక్తిత్వమే లేదు. విశిష్ట ప్రసక్తి యుండదు. దాసుగారి యూహ యదే.

ప్రాచీనకవి ప్రతిపత్తి :

అయితే తృణీకృత బ్రహ్మపురందరుడైన ఆయన దుర్విదగ్ధులగు ప్రతి స్పర్ధులకొక పెడసరపు క్రొవ్వువలె గన్పింతురు గాని హద్దుమీరిన యహంకారము గాదు వారిది. ప్రాచీనుల మీదను పెద్దల మీదను గౌరవములేని గర్విష్ఠులుకారు. తన "జగజ్జ్యోతి"కి తాను వ్రాసికొన్న పద్య పీఠికలో—

"కావ్య రచనకు వాల్మీకి కావలయును
తగును వ్యాసుఁ డొకండె శాస్త్రంబుఁ దెలుప
శక్తి లేమి నెఱిఁగియు లజ్జనొఱంగి
వేత్తవలె నటియించెద విధి వశమున."

అనియు ఈ 'కచ్చపి' 50 వ పుటలో—

"కాళిదాసుని రఘువంశ కావ్యముఁ గనుఁ
గొనియు, భవభూతి నాటకమును జదివియు
బాణు గద్యమరసియుఁ గవనము జెప్ప
వెఱవఁ డద్దిర నా వంటి వెఱ్ఱివాఁడు"

అనియు తన వినీతిని మనస్సాను విని స్సూత మధురాభిరుచి స్రవంతిగ ప్రకటించు కొనిరి. ఇంకను పలుకృతుల పలుతావుల వారి కవితాభిరుచులు కొన్ని ప్రకటితము లైనవి. ప్రహ్లాద చరిత్ర పీఠికలో —

"పూర్వ కవు లందరున్ గను పూజ్యు లందు
భాగవతు లయి గోస్తనీ పాకముగను
కృతు లొనర్చు నధికుల సంస్కృతమున జయ
దేవుఁ దెనుఁగునఁ బోతనం దెలిసి యెంతు"

నని చెప్పుకొనిరి. మరికొన్ని తావులగూడ వీరిరువురను ప్రశంసించిరి. దాసుగారికి వీరిపై నేదో ప్రత్యేకమైన మక్కువ యున్నదన్నమాట. దానికింకేమి కారణమై యుండును ? ఆ యిరువురు నీయన వలెనే జీవనమునను, కవనమునను పరమ భాగవతులు, ద్రాక్షాపాక రిరంసువులు . అంతేగాక కడు పిన్ననాటనుండియు పోతన భాగవత మీయనకు భావగతము. పంచవర్ష దేశీయమైన ప్రాయమున భాగవత పఠన ప్రావీణ్యమునకు బహుమతి నందిరి. ఉపరి పోతనయు నీయనయు సహజ పాండిత్యధురీణులు, అంత్యప్రాస ప్రవణులు, ప్రవీణులు. జయదేవుడు నీయనయు మధుర సంగీత మధితాంతరంగులు. వెరసి ముగ్గురును పరమభావుక పట్టభద్రులు, ఈయన కెంచునట్టి మరియొక జగదేక మహాకవి గలడు. "షేక్స్పియరుని వంటి కవి న భూతో న భవిష్యతి" అనియు, "తన కావ్య దర్పణంబున జగము నెల్లఁ జూపిన మహానుభావుఁడు భారతీయులలో వ్యాసుఁడు, ఆంగ్లేయులలో షేక్స్పియరని నా యభిప్రాయము" అనియు తన 'నవరస తరంగిణి' పీఠికలో ఢంకా బజాయించి చెప్పిరి. కాళిదాసు కంటెను షేక్స్పియరు నధికునిగా సంభావించిరి. దానికి కారణము షేక్స్పియరు కవి"జగచ్చక్షు వగుటయేకాదు_ "షేక్స్పియరుడు సహజ పండితుఁడు స్వతంత్ర కల్పనా చతురుఁడు, పరుల కట్టుపాట్లకు లొంగక యథేచ్ఛగాఁ గావ్యంబు

లొనర్చెను. మఱియుం దెక్కు శబ్దంబులను నిజేచ్ఛానుసారార్థంబుల వినియోగించెను. కాళిదాసుఁడు ప్రాచీన నిబంధనములకు లోఁబడి కృతు లొనర్చె." (చూ. శ్రీ నారాయణదాస వ్యాసక్షీరము – పుట 163). ఈయన కచ్చివచ్చిన గుణములే షేక్స్పియరులో నున్నవి. అందులకే ఈయన కంత నచ్చినాఁ డాయన.

సదసత్కావ్యవివేచనము :

ఆ షేక్స్పియర్కాళిదాసుల రసపోషణ విషయమై తాము రచించిన బృహద్గ్రంథము 'నవరస తరంగిణి' పీఠికలో సదసత్కావ్యముల గురించి తెల్పుచు దాసుగారు – "మనసున కింపగు శబ్దార్థ సమూహము కావ్య మనఁదగినది. జనుల కే శబ్దార్థసమూహమువలన మనసున కుల్లాసము గలిగి సత్కార్మాచరణమున కుత్సాహము కల్గునో యట్టిది సత్కావ్యము. జనులకు భయ శోక జుగుప్సా క్రోధ ములఁ బుట్టించి దుర్మార్గమునకుఁ బురికొల్పునది యసత్కావ్యము." అనియు, అందులోనే కవిత్వ ముఖ్యలక్షణమును, ప్రయోజనమును విశదీకరించుచు, "రసము చెడనీయక యనుకరణ్పష్టిగ చెప్పుట, సందర్భశుద్ధి గల పదప్రయోగము, స్వతంత్రముగ కథను గల్పించి యపూర్వ మగు నూహం దెల్పుట, అతుకుంచక పద్దెము లల్లుట. పండిత పామర రంజకముగ మృదుమధురోచిత శబ్దంబుల నొప్పొందు పఱచుటయు కవిత్వమున ముఖ్యాంశములు. సర్వసాధారణానుభవమును యథోచితంబుగఁ దెల్పి జనుల హృదయంబుల కెల్ల రస ముప్పతిల్లంజేసి నీతి నొప్పొధించుటయే కొఱకుండగు ప్రయోజనము" అని యుద్ఘాటించిరి. వేరొకచో – "ఖ్యాతిమీర మంచి కావ్యమున్ విరచించి కవి తాను తరించి లోకమున్ దరింపించు" ననిరి. తమ ప్రహ్లాదచరిత్ర పీఠికలో – అంధప్రాయమైన పూర్వ ప్రబంధానుకరణమును గర్హించిరి. ప్రౌఢకల్పనల పేర అనుసృతమగుక్లిష్టభావనా మార్గమును నిరసించిరి అప్రసిద్ధములు, అప్రయుక్తములు నగు పదముల ప్రయోగము నీసడించిరి. వైశద్య మనుపేర పేలవత్వము ప్రదర్శించుటను తెగడిరి. (చూ. కచ్ఛపి – పుట – 13). లోకపు మానిసులలో తలచినట్లు చెప్పువారును, చెప్పినట్లు చేయువారును మిక్కిలి యరుదు. ఆ యరుదైన వారిలో మిగుల నరుదైనవారు భావితాంతఃకరణ శిరోమణి దాసుగారు. ఆయన ప్రకటించిన కవితాశయము లెల్ల ఆయనకవిత కవశ్యము చెల్లును.

౭.క మధురాశయము :

తమ దైన మరియొక మధురాశయమునే ధ్వన్యంతరముగ సారంగధర నాటకమున నిట్లు సూచించిరి.

సీ॥ చిఱుతాలపై జిలజిలఁబాఱు సెలయేటి
నీటిపై లకుముకి దాఁటు జూచి
నానాట నలవాటు బూని పిల్లనఁ జేర
వచ్చు జింకల కూర్మి పాటు జూచి
మసఁగులఁ జెఱలాడి బెదరు బొద్దులఁ
బొలియించు నేనుఁగు పోటు జూచి
దువ్వి ముద్దుగొనుచు దొడ్డ్యాలుల తోడ
నాటాడు చెంచెత నీటు జూచి

వర్ణనము సేయుచున్ ధారి వనములందుఁ
బలుకకంబుల పిట్టల పలుకు లరసి
స్వరము గట్టుచుఁ జెట్టుల పట్టులందు
పద్యములు వ్రాయు భాగ్యంబు వచ్చు నెప్పుడు !"

అసలు రాజుగారి వింత నిసర్గ మధుర ప్రకృతిని, బహుళ కళా సురభికామ్యుని జేసి నది వారి యభిజన మర్యాద నావరించిన సువర్ణముఖీ సజీవ స్రోతస్విని పరమ రమణీయ పరిసర ప్రకృతి. ప్రకృతిసవిత్రి రసప్రవాహస్ఫూర్తి భావించిన ఆ మహాను భావు డా తరంగిణీ సముత్తుంగ తరంగముల గమన గలగలలలో ప్రసిద్ధ వారిర నికుంజ కేకిదివి సంకుల కంకిరాత సముదకళా మహామహా కరిత లలిత కల కూజి తములలో వినిపించిన సంగీత సరస్వతి కచ్ఛపీ ప్రమపలను, కనిపించిన కవితా సరస్వతి దరహాసములను తన కళాభిరుచి వికాసమునకు సంచకరువుగా గ్రహించెను.

దాసకవితాదర్శనము

కవిత్వ మహత్వము :

దాసుగారి నిర్యాణానంతరము 28–1–1945 తేది ఆంధ్రపత్రికలో శ్రీచెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు– "గానమునందు వలెనే కవిత్వమందుగూడ శ్రీదాసుగారికి విశిష్ట స్థాన మీయక తప్పదు" అని వక్కాణించి యుండిరి. ఆ వైశిష్ట్య మెట్టిదియో యథావకాశముగా పరిశీలింతము. ఏ కవికైనను అతని సాహితీసర్గమునకు ప్రధానములైన యుపాధులునాలుగు; ఊహాశాలిత (Imagination), అనుశీలనము (Observation), విషయజ్ఞత (Information), అనుభవము (Experience). కవి సామాన్యుడైతే అతడే విషయము నే యుపాధి నాశ్రయించి ఆవిష్కరించుచున్నాడో తెలిపోవును. అదే మహాకవియైతే అతడు సర్వమును అనుభూతి సాక్షికముగనే ఆవిష్కరించినట్లుండును. అయితే మహాకవియును సామాన్యకవివలె సంఘోప జీవియే. ఇరువురి అనుభవ పరిణామమునకు నొక అవధియుండును. అతడెంత మహాకవియైనను తత్కావ్యగత సర్వవిషయములు నతని అనుభూతి పరిధిలోనివేయై యుండుట కవకాశములేదు. కాని యతడు ప్రతివిషయమును తన ప్రతిభాప్రకర్షమున మనశ్చక్షువు ముందు సాక్షాత్కరింపజేసికొని, అంతస్సన్నిధి చేసికొని తా ననుభవించినట్లుగనే ఆవిష్కరించును. అందులకే సామాన్య కవులవాక్కులు చెవికెక్కవు, మదికింపవు. అందు పేలవత్వమే గాని మార్దవముండదు. కాఠిన్యమే గాని మసృణత్వముండదు. మహాకవుల వాక్కులు సద్యోహృద్యములు, సహృదయ నైవేద్యములు, శక్తిమంతములు. అర్థగంభీరములు, చిరస్మరణీయములు. లోకమున శృంగారమును పోషించిన కవులెందరు లేరు ? అందులో నెందరు కాళిదాస భట్టబాణ జయదేవామరుకుల చాయలకు రాగలరు ? అట్టి మహాకవులును కాక, వట్టి సామాన్యులునుగాక మధ్యస్థముగా మరియొక కోవ కవులుగలరు – విదగ్ధమాత్రులు. తరచు మన మెప్పులకు పాత్రులైన కవులలో ముక్కాలు మువ్వీసము వీరే. సామాన్యకవుల చేతిలో ఇత్తడి ఇత్తడియే, పుత్తడి పుత్తడియే; పిండలి పిండలియే పిప్పి పిప్పియే. అదే విదగ్ధుని చేతిలో నంటితే నిరాకార కనకశలాక నిపుణతమై నగిషీలు చెక్కుకొనును, నగల రూపము ధరించును. మహాకవి చేతిలో ఇత్తడి గూడ పుత్తడియగును. ఇదేభేదము. ఆకోవకు జెందిన మహాకవులలో కోటికి పడగెత్తిన వాడు నారాయణదాసు. ఏమందురా ?—

తరువోజ॥ తొల్లింటి వారు చదువుకొను పెల్లి
తోడివారలకుఁ జెంద్రోవ జూపుటకు,
మళ్ళి పుట్టెడు తెవుల్ మాన్పించు మంచి
మందిచ్చి నిచ్చలుం బ్రతికించు కొఱకు. (కచ్ఛపి—పుట 49)

భారతీయుడైన మహాకవియే అనగలడీ మాట.

"ధరణిం జీఁకటివేళ దప్పు వెలుఁగున్ దర్శించు కందోయికి
న్మతి యే వస్తువులైనఁ దోఁచనటు నిన్ ధ్యానించు నవ్వాని క
ద్దిర యాలోకవికారముల్ మది రవంతేనిం గనన్రాపగా
అరయంగాఁ దన జీవితంబున మహాత్మా! సూర్యనారాయణా!

(కచ్ఛపి — పుట 58)

అమరున్ బంగరుసుండి దాని దగు చాయన్ వేఱు వేయంగ శ
క్యము కానట్టుల విజ్ఞగం బెడపరా దయ్యారె విన్నుండి; చ
క్రమునం గోణము రీతి నారయఁగ నీత్రైలోక్య మేపారి నా
శము శ యందునఁ జెందుచుండు పరమేశా! సూర్యనారాయణా!

(కచ్ఛపి — పుట 58)

ఆ ఊహలలో నున్నది మహత్త్వము, దాని నుచితోపమముగ విన్యసించుటలో నున్నది కవిత్వము.

ఏవంవిధ కవితాదర్శన మనోజ్ఞమైనది డా॥గారి బాటసారి. ఇది బహువారములు విశ్వవిద్యాలయ పట్టపరీక్షలకు పఠనీయమై ఒకతరము క్రిందట విశేషప్రచారమునందుండిన కావ్యరాజము. అవిద్యావరణములో అవతరించిన మానవజీవితము ప్రజ్ఞానసిద్ధివడసి సార్థకమగుట యిందలి వస్తుతత్త్వము. ఇది యొక గూఢవస్తుమయ కావ్యము. (Allegorical Poem). సంస్కృతమున నెప్పుడో భట్టోద్భటుడు కుమారసంభవమును గూఢవస్తుమయ కావ్యముగా దిద్దినాడు. కృష్ణమిశ్రుని 'ప్రబోధ చంద్రోదయము' వేదాంత దేశికుని 'సంకల్పసూర్యోదయము' నీతరగతికి చెందినవే. **తెనుగున పింగళి సూరనగారి 'కళాపూర్ణోదయము', చల్లా సూరయగారి 'వివేకవిజయము',**

పిరేపించిగారి 'అర్యగ్నిప్వన్నమహానభ', "మహారణ్యపురాధిపత్యము", ఇటీవల వెలసిన చేబ్రోలు (గుంటూరు జిల్లా) వాస్తవ్యులు శ్రీ శేషగిరిరాయల 'మహాకౌలీనము', మున్నగునవి కూడ అట్టి సాంకేతికరచనతో సాగినరచనలే. బాటసారియందు ప్రబోధ చంద్రోదయాదులందు వలె వేదాంత పరమైన యొక మహార్థ వివేచన మతిపసక్తముగా సాగినది. విషయము స్వభావతః గహనమయ్యు రచన ప్రసాద గుణ ప్రధానమైనందున భావుకున కది యెల్ల కరబదరమైనది. దీని రచనా కాలము నాటి దాసుగారి వయసు పైలాపచ్చీసు (24–25 సం॥లు – క్రీ.శ. 1888) – పిన్న వయసునందే హృదయ పరిపాకము గల పెద్ద రచన చేసిరి.

ఇది స్వతంత్ర రచన. చిక్కని తెలుగు పలుకుబడిని చక్కని వచనము చేసిన రచన. తగిన మోతాదులో సంచర్పసుందరములు, స్వకపోలకల్పితములునైన మనోజ్ఞపద్యములకు తావలమైన రచన. బాహిరమైన రచనయు, అంతరమైన భావనయు, అకృతకము, నపేలవమునై సరళతయే సౌష్ఠవముగా నెగడిన బహిరంతర బంధురకృతి యిది. దాసుగారు మదరాసు, మైసూరు, హౌరా, హైదరాబాదు మున్నగు మహానగరములందు హరికథాకాలక్షేపములు సేయుచు నడుమ నడుమ బాటసారి పద్యములను బఠించుచు తత్రత్యులైన అన్య భాషీయులకోస మలవోక వాని కాంగ్లానువాదము సేయుచుందు వారు. అందుకొందరి కోరకమేరకు తదుపర పరిపూర్ణమైన ఆంగ్లానువాదమునే వెలయించిరి. వారి జీవిత కాలము నందే బాటసారి పలుతడవలు ముద్రితమై సహృదయులచే బహుధా సంభావింపబడినది, సమీక్షింపబడినది. ఆ సమీక్షలలో, నా సంపాదకత్వమున గుంటూరు రచయితల సహకార సంఘము గతవత్సరము వెలయించిన "శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాస సారస్వత నీరాజనము" అను బృహద్గ్రంథమున పొందుపరుపబడిన, డాక్టర్ అమరేంద్ర, శ్రీ క్రొవ్విడి రామం, శ్రీ చెఱుకుపల్లి జమదగ్ని శర్మగారల సమీక్షలవి పరిమితియందు లఘువులయ్యు పరిణతి యందగురువులు గాన వానిం జూడదగును.

వాల్తేరు
1–8–1976

యస్వీ జోగారావు

AUTHOR'S

PREFACE

THE story embodied in this book is an allegory of human life which begins in sheer ignorance and ends in perfect knowledge. In writing this small poetical work my main object had been to present to the Telugu reading public an attempt at something original as to plot, coupled with vividness of natural descriptions told in easy Telugu devoid of all the artificialities of the usual ornate style. This system, I venture to hope, would be acceptable to cultured readers whose tastes have been mellowed by the ever-advancing modern Literature of the West.

I beg to dedicate this humble book to the Hon'ble Rai Bahadur **P. ANANDA CHARLU**, Vidya Vinoda, B. L, C. I. E, F, M. U., one of the best friends of Telugu Literature, as a small token of my ever-lasting gratitude to him.

VIZIANAGARAM,
1st June 1933

A. NARAYANDAS,
Principal,
Maharajah's Music College.

బాటసారికి గూఢార్థము

ఈ బాటసారి మాయాగర్భ నరక విముక్తుఁడగుచుఁ బూర్వజన్మ వాసనాజ్ఞాతిగుఁడై పోడఁగిన యాత్ముఁడు, దారసుతులు విద్యావివేకములు, మహాలక్ష్మి సంసారము, ఓడన్ బ్రుగిల్చిన కొండ పాపము, నూఁడికొండ ప్రకృతి, నాలుగవిదపక్కిలుణసీమలు జాగ్రతస్వప్నసుషుప్తులు, ఏడంతరవు తెఱుంగు లిపువదెనిమిది గదులుగల మొంటికంబము మేడ సప్తధాతువులు సప్తోపాయములు, అరిషడ్వర్గములు, పంచకోశములు, నాల్గు పురుషార్థములు, త్రిగుణవికారములు, ప్రవృత్తినివృత్తులు, బ్రహ్మపదవి, కంబముపాధి, రాజదంపతులు జ్ఞానవైరాగ్యములు, చెలికత్తె లష్టాంగములు, తొలిరాజధాని యైహికము, రెండవ రాజధాని యాముష్మికము, గంటకంబము కర్మము, వ్రాంత శాస్త్రము, నూత్న వధూవరులు భక్తిశ్రద్ధలు, వలపుజాబుపనిషత్తు, బాటసారికి స్వదార సుత పునస్సమావేశము కైవల్యప్రాప్తి, గుఱ్ఱము బుద్ధి, బాకుఁ దుపాకి బల్లెమీఁటెలు సాధనచతుష్టయసంపత్తులు, పులిపందులు రాగద్వేషములు. జాగిలములు వ్రతములు, ఆసనము దీక్ష. దాది సంప్రదాయము, గడియారమాయువు. ఉంగరము ప్రత్యభిజ్ఞానము, వాసదేవతా ప్రసాదము, మామ గురుఁడు, బావ సఖుఁడు, విభ్రాన్తుఁడై బద్ధుఁడగుచుఁ బ్రబుద్ధుడై ముక్తుఁ డగుచుంట యాత్మని సహజ క్రీడలని బాటసారికథకంతకును వేదాంతపరముగా వర్ణమిట్లు వ్యాఖ్యము.

ఈ బాటసారికథ స్వకల్పితముగాని యింకొక భాషాకావ్యమున కను వాద మెంత మాత్ర మున్నాదిందుఁ దత్సమ తత్భవము లచ్చ తెలుఁగు వివరింప నలవికాని పదార్థ ప్రకటనమునకు మాత్రమే యించు మించుగాఁ గూర్చఁబడినవి. మొత్తముపైఁ దత్సమతద్భవము లడ్డ దిడ్డముగాఁ దఱుచు పద్యకావ్యముల న్గానిపి తెయని తేట తెలుఁగునాటు పల్కుఁ లన్జుల్కఁ గూర్చన వా రుభయ భాషల పర్యాప్తియు వర్ణసాపార్యపరులు సవ్రలింప మాదుఁగాఁదగదు. ఈబాటసారిజ్ఞేసి యోడుచుఁ బాడుచు నెలుఁగు వారలకు నే వినిపింప మొదలిడినప్పుడు నాయీడిరు వదినాలుగేండ్లు.

బాటసారి

ఉ॥ ఒక్కమహానుభావుఁడు మ – హోదధియానముఁ జేసి యుప్పున
న్నక్క తొలంగిపోవ నిజ – దారసుతార్థములై కరంగెనే।
కక్కుఱకీమలవ్యాధికి – వారలు సుస్థితిఁ బొందఁగాంచె నే
పెక్కెను బాటసారియయి – యిక్కథ వేర యశోవిహారియై॥ 1

ఉ॥ ఎచ్చటినుంటి నేనిచటి – కెట్టులవచ్చితిఁ గన్నతల్లియు।
న్వచ్చినఁ గానరాదిదియు – నిక్కము రేమిది పెన్నెఱాఁతి నా।
కచ్చెరువై వినంబడుఁ గ – టా తెలిసెన్మది దిట్టచేతఁ బై।
వచ్చిన నీటితాఁకుపడిఁ – ద్రాఁకుచు నెట్టన నొక్కచేతికిన్॥ 2

ఆ॥ చిన్నికొడుకుతోడఁ – జెలియ యేమయ్యెనో ।
కొండతగిలి యోడ – కొట్టఁబడిన ।
తెన్నుతోఁచకుండెఁ – దెలుపిని దిటుమబ్బు
గమ్మె రేయిమిగులు – గానరాదు ॥ 3

ఆ॥ ఇట్లు బాటసారి – యెంతయు దిగులంది ।
కడువివేకశాలి – గానఁగొంత ।
త్రెప్పిజిల్లి ప్రేమ – ద్రెంచలేక విరాళి ।
చెంది మద్దరాలి – పొందుతలఁచి ॥ 4

ఉ॥ పాపపు దైవ మెంతపొర – పాటొనరించెను నన్నిగిత్ర్య న ।
య్యో పికవాణి యోవికసి – తోత్పలలోచన నిన్ను బాసి యొ।
ట్లోపుదు జాముక్రింద మన–ముంటిమి ముచ్చటలాడుకొంచు నా।
హా పరిపూర్ణ చంద్రవద – నా మనకింక ఋణంబు చెల్లెనా?॥

ఆ॥ అనుచు సొమ్మసిల్లి - యతఁడెట్టకేలకు ।
దిమ్మదీఱ డెంద - ముమ్మలింప॥
అలసినట్టి యంగ - ములఁ గూర్చుకొని లేచి ।
నిలిచి నాల్గుదెసలు - కలయఁజూచి ॥ 6

క॥ కానీ దైవము యిక్కడ ।
కా నను దెచ్చితివి యెట్టు - లో నీమీఁదన్ ।
పూని సయిరింతు నదుగోఁ ।
బై నెగడుచు తూర్పుఁ - దెల్లవాఱుచునుండెన్ । 7

చ॥ అనుచతఁడంతఁగాంచెఁ జటు - లానిలసంచల దూర్మిమాలికా ।
ఘనవికటధ్వని ప్రబల - కన్థిసముత్ప్లవమాన రమ్యనూ ।
తన రవిబింబ మొక్కదెసఁ - దక్కినచక్కులఁ బిక్కటిల్లియు ।
కుక్కన నడుమిన్నుదన్ను నొక - కొండనుదండనుగాంచి వెండియున్॥

గీ॥ తొడరి యక్కొండనడుమనె - క్కడనొ తొల్చు ।
కొనుచు వడిసైఁచలేక హో - రునఁబెఱుంది ।
కీడిలన్నడుకొండల - నీడ్చుకొనుచు ।
నేపుమెఁద్రుల్లిపడు సెల - యేఱుఁగనియె ॥ 9

గీ॥ కాంచి యతఁడట్టె క్రొత్తలో - కంబునందు ॥
నున్న తీరున నచ్చెరు - వొంది వేఱు ।
వంకఁ బోలేక యెద్దియు - న్బాలుపోక ।
తెంపుతోఁ దుదకాయేటి - తెన్నువట్టె ॥ 10

సీ॥ ఆయేటి కిరువంక - లం దేటవాలుగ -
మెట్లమర్చినయట్లు - మీఁటినెఱియఁ ।
బడినమామిళ్ళు - పనసలు నిమ్మలు -
నేరేళ్ళు మఱివింత - తీరుచెట్లు ।

లేఁతనేత గెలలతో - నింపార వంగిన -
కప్పురంపుబనంటులు - కన్నుఁ ద్రావి ।
వెదచల్లు గొజ్జంగి - పొదరిండ్ల సందందఁ -
జిన్నిపూఁదేనియ - ల్చిలుకఁ జొల్లు ।

కన్నులకు విందుపండువు - గాఁగ నతఁడు।
చూచుచీశ్వరసృష్టికిఁ - జొక్కపడుచు।
కొండ సగమెక్కి నెమ్మది - గొనఁదలంచి।
కూరుచుండెను సంపంగి - గున్నక్రింద॥ 11

సీ॥ నెమరువేయుచు లేళ్ళు - నీడల నాగ లోఁ -
పొదలలో నెమళులు - కుదురుకొనియె॥
లోఁతుమడుంగుల - పీఁతాబె నేస్తలు -
పందులు బురదలఁ - బాదుకొనియె।
కొమ్మలపైఁ జేరుకొనియెఁ - గోఁతులు పుల్గు -
లన్నియుఁ దోఁట్లల - నణఁగఁజొచ్చె।
లోవలఁబడి పులు - లావులింతలుతీసె -
బొందులలోఁ బాము - లూర్పులుచ్చె।

అడవిసందడితగ్గ న - ల్కడలయందుఁ।
జెలఁగి పొగచిమ్ముకొంచు కా - ర్చిచ్చుహెచ్చె।
రెండుజాముల వేసవి - మండిపడుచుఁ।
గొండబీఁటలు వాఱఁగ - నెండకాఁచె॥ 12

క॥ ఆయెండ తాఁకు వడియున్।
హాయిగఁ జలినీరుచల్లు - నాయేఁటిదరిన్।
రేయివడుదాఁక నిద్దుర।
వోయి యతఁడు మేలుకాంచె - బొలుపుగనంతన్॥ 13

గీ॥ కడలినవ్వుచుఁ బొంగి సందడు లొనర్చెఁ।
గప్పురపు దివ్వెవలెఁ జంద్రుఁ - డొప్పుమీఱె।
గొండయంతయు మెండుగ - వెండివాఱెఁ।
బండువెన్నెల కన్నుల - పండువయ్యె॥ 14

ఉ॥ అంత నతండు కన్నులకు - హాయిగ వెన్నెల గాయఁగాంచి తా।
నెంతయు సంతసించి పర - మేశునిపైఁ దనభారముంచి ని।
శ్చింతఁ జనంగనెంచి యటు - చెంగట న్బరికించి దారి యొ।
క్కింతయుఁదప్పిపోక సెల - యేటిదరిన్బడి యేఁగుచుండఁగన్॥ 15

గీ॥ పులుఁగు మూల్గులు బెబ్బులి - బొబ్బరింత।
లడవినందంద నెమ్మది - కడలుగొల్ప।
తడఁబడుచతండు నడిరేయి - దాఁక నడిచి !
దారికడ్డుగ నొకకొండ - తగులఁజూచి॥ 16

చ॥ ఇదినొక్క సూదికొండ తెఱపియుఁక యీసెలయేఱు దీనిలో।
పు దొలిచి వచ్చుచున్నయది - పోవఁగ నాకిటమీఁద దారియె।
య్యదిచటఁ బ్రొద్దుదూఱువఱ - కాఁగెద నంచొక చాపరాయి వె।
న్గదియఁగ మోపి మింటిదెస - గన్గొనుచు న్దలపోసె నిట్టులన్॥ 17

గీ॥ వెల్లబాఱిన జాబిల్లి - వేగుఁజుక్క।
యును దివంబున వెలయుచు - నున్నయట్లు।
చిన్నికొమరునితో ముద్దు - చెలియ తేలు।
చుండెఁగాబోలు మున్నీట - నిండుదొఱఁగి॥ 18

ఉ॥ ఎక్కడి నావయాత్ర లభి - యించె నహా మనపాల దిక్కులే।
కక్కట నిన్ను బాసి చెలి - యా యిటులొంటిగనుంట వ్రాసెనే।
మ్రుక్కడి దయ్య మింతపని - పుట్టునటంచు నెఱుంగనైతినే।
చక్కని నిన్నువంటి సతి - జన్మశతంబులనైనఁ గల్గునే॥ 19

క॥ అని బిట్టు సొమ్మసిలి నె।
ట్టనఁ దెల్వొన్బొంది యంత - ట న్జేగుచు పూ।
సినలాగు ప్రొద్దుపొడుమఁగఁ।
గనుఁగవ నీరొత్తుకొంచుఁ గనుఁ - గొని పిలుచన్॥ 20

గీ॥ ఔర గారడిసూర్యుండ - యబ్బురంబు।
కద బ్రతుకువతె నీకర కౌశలంబు;
అల్పభౌమంబులన్జూపి - యధికదివ్య।
ములను గన్పట్టనీయక - మోసపుచ్చు।

క॥ అనియిట్లు బ్రతుకుపై రోఁ।
తను బట్టి యసూయవుట్టఁ దనకత్తుల ని।
చ్చిన లోకబాంధవుం డన।
క నిష్ఠురములాడి యతఁడు - గమనోన్ముఖుఁడై॥ 22

క॥ పరికించి కొండయావల।
కరిగెడు నొకలోయదారి - నారసి యందున్।
జొరఁబడుచు నెట్టకేలకుఁ।
జెరువొక్కటిగాంచి దాని - చెలువున్బొగడెన్॥ 23

సీ॥ చుట్టున గట్టులు - పెట్టినయట్టులు -
బలు కొండల నెవండు - నిలిపినాఁడు।
నీటిమట్టముదాఁక - నాటిన ట్లట్టుల -
వృక్షపఙ్క్తు లెవండు - పెంచినాఁడు।
కనుచూపు దూరంబు - గాఁ జదరముగ నెం -
తయు లోఁతుగ నెవండు - త్రవ్వినాఁడు।
పలువన్నియల తామ - రలు కలువలు నర్సఁ -
బూల నారెవ్వఁడు - పోసినాఁడు।

సృష్టివైచిత్ర్య మహహా యూ - హింపఁ దరమ ।
యే మనుష్యులచేఁత కీ - యింపవచ్చు ।
నేను చూచిన పెలయేఱు - దీనిలోనఁ ।
దొడరికాంబోలు నిక్కొండఁ - దొలిచిపడియె ॥ 24

కII ఇటులబ్బురపడి యతెంఁ డా ।
తటాకమున స్నానమాడి - తపసున్నని మా ।
ఋటుకై పొక్కుచు నంజలి ।
పుటమ్ముతో నీరుపట్టి - పొగడజ్జొచ్చెన్ ॥ 25

సీ॥ అడలుగొలిపెడు చీఁకటి - కడలినుండి ।
కడపి మముఁగాచు తరణి! నీ - కిదె ద్రమొక్కు ।
అహితములఁ గొట్టి గొప్పమే - శ్యాచరించి ।
యేలుచుండెడు మిత్ర! నీ - కిదె జొహారు ॥ 26

కII అనుచర్య్య మొనఁగి కొండ్రాఁ ।
దినఁదగు దుంపలఁ గొన్ని - తీసి నమలి తేఁ।
యని నీరుఁ ద్రాగి బలుకాఁ ।
న్గనీడకు న్నడగి యతఁడు - కూర్చున్నతఱిన్ ॥ 27

చII గిరులదరంగ నొక్కపెనుఁగి - కీఁకరొదల్చెలరేఁగె నంతట ।
ధరణి వడంకునట్టులఁ ఖ - దంబుల చప్పుడుతోఁచెఁ బిమ్మటన్ ।
గరములఁబట్టి చెట్టులు పె - కల్పుచు ఏనులపిచుకొంచు న ?
త్వరముగఁగొండలీనిశ వి - ధంబున నేన్గులు చెర్వుచేరఁగన్ ॥ 28

సీ॥ తమ్ముమాలిన ధర్మంబు - తగఁజెలంచుఁ ।
దలల నలరించు లెమ ముద - ఫులను గావఁ ।
బూని చాచిన నీడల - నుసుఁచుకొనియొ ।
పాదపంబులు నడిమింట - భానుఁడొప్పె ॥ 29

క॥ అబ్బురము నెఱపు జెనఁగొన।
గొబ్బున వతఁడొక్కమ్మక్షి - కొనకెక్కెను జె।
హబ్బుఁగ నేమఁగొ నిదుపులు।
గుబ్బున నిక చిప్పికెక్కు - కొని చెలువారన్॥ 30

ఉ॥ కొమ్మలఁజొచ్చి నెక్కుపక్కఁ-గ్రమ్మును గొన్ని జలమ్ము పీల్చిపైఁ।
జిమ్మును గొన్ని తామరలు-జన్నలువ త్పాలించుఁ గొన్ని తోఁ।
డమ్ముల నీటివింటఁ బను ద - ళాలున మోమునుఁగొన్ని పట్టుపం।
తమ్ములసేదుఁగొన్ని మెయి-తాఁకులఁజొక్కునుఁగొన్ని యేనుఁగుల్.

గీ॥ క్రొత్తయూధమ్ములిట్టులఁ - గవిపికేళఁ।
జెరువులోపలఁ జెరలాడి - పరువులిడుచు।
మూఁదుకొను చెదరేగుచుఁ-బోవు చునికి।
మూలలకుఁ జేరెఁ బడమటఁ - బ్రొద్దుజారె॥ 32

ఆ॥ అంతనటకుఁ జెట్టు - నందుండె నవ్వలి।
నాతఁడొక్కయున్న - తాలయుండు।
డెందములరఁగాంచి - క్రిందికి దిగి మేటి।
పూవుఁదోఁటనుండి - పోవుచుండె॥ 33

సీ॥ ఏవైపుజూచిన - నా వైపునె కొమ్మ -
తావుల నెసఁగు వింత - పూవుఁబొదలు॥
నేవంకఁగనుఁగొన్న - నావంకనే ఫలి -
యించు నానావిధ - వృక్షపజ్క్తు।
లే దిక్కుఁబరికింప - నా దిక్కునను నస్త -
తము నీరుచల్లు య - న్త్రములు మరియు॥
నే తట్టుఁగాంచిన - నా తట్టునను తీర్చి -
కట్టినమణిమయ - కుట్టిమమ్ము!

లక్ష్మీతానంపములు పెన - యన్న నతండు !
గనుచుఁ గలయందు విహారించు - కరణిఁ జనుచు !
ఒంటిపాటునకై వగ - బొంది యంత!
లోనఁ దన చెలిఁదలఁచి యి - ట్లు పలవించె॥

సీ॥ పించియంబుల విప్పి - పెండ్లియాటల రొప్పి -
యాడు నట్టువపిట్ట - జోడుఁజూచి ।
తనమిత్రారికిడంబు - తలిరుటాకువిడెంబు -
వాడుకోయిలమిన్న - దాడిఁ జూచి॥
పడఁతితోడుత నచ్చి - పండు గుజురు మెచ్చి -
టోడుచుఁ దినుచిల్క - ప్రోడఁజూచి ।
కమ్మ తేనెల మెక్కి - కొమ్మ కౌఁగిటఁజొక్కి -
పాడు లేఁ తుమ్మెద - కోడెఁజూచి ॥

అంత గంతుల హెచ్చి ర - వంత నొచ్చి ॥
నేర్పరియనుచు మెచ్చి ని - ట్టూర్పువుచ్చి ॥
బయలు కౌఁగిళులకుఁ జొచ్చి - హాయలు విచ్చి ॥
నచ్చి పొగులుచునుంటిఁ జా - న యిటువచ్చి 35

గీ॥ ఇన్నిపోద్దెముల జ్జూచి - యేఁగుచుంటి ।
మనసునకు నిచ్చతగులదు - మఱి యదేమొ ।
కాని తలఁపున మెలఁగు - చక్కని వెలంది ॥
బిడ్డలన్బాసి యుంట కీ - యడ్డులేమొ ॥ 36

గీ॥ అనుచు వలవంతఁదూలుచు - నతఁడు రేయి ।
వడినవేళకు నాదివ్య - భవనమునకు ।
వచ్చి యాలోనికి జ్జొచ్చి - యచ్చెరువుగ ।
నచటి వింతలుగని యిటు - లబ్బపడియె॥ 37

సీ॥ కమలాకృతియుఁ జుట్టు - కై వార మరకోసు -
గలిగి యేడంతస్థ-ములఁ జెలంగి।
మొదటిదా సంకణమున - కేను రెండు నా-
పయి దాని కాతీట్లు - వరుసతోడ।
నొక్కొక్కటియె తగ్గి - యుండె గదుల లెక్క -
తనరు సంతరవు సం - తరువు క్రింద।
నొక్కొక్క బలుకంబ - మూఁతముగా నిలు -
వున కొండువన్నియ - పొల్పుమీఱు।

ధాన్యరాశులకుఁ దొలియం - తస్తు నీటి।
యంత్రముల కవ్వలిదియు మూఁ - డవది వంట।
కావలది యారగింపుల - కైదవయది।
సభకు నా పైది శయ్యా క-ర్చనకుఁదుదది॥ 38

శా॥ ఔరా యేమి మహాద్భుతంబిది నిజం-బా? చిత్తవిభ్రాన్తియా?
యేకీ యెవ్వరు గానరారిచట నూ-హింపన్గ స్వర్గంబు కా।
దే రాజ్యంబుననంటినో యెవరిదో-యీ సౌధరాజంబు నా।
నారత్నాంచితమై తనంబుడిపి యా-నందంబు గావించెడిన్॥ 39

గీ॥ అన్నియంతస్తులందు న - నతుకు లేక।
వెలయు రతనాలు బలుకంబు - ములుగ దూల।
ములుగ గోడలుగాఁ దిన్ని - యలుగ బళిర।
యిట్టి వింతలు చూచియునెం - దేనిఁగలవె॥ 40

క॥ ఎచ్చోటనుండి చూచిన।
నచ్చెరువుగ మేడయెల్ల - నగపడెడుఁగదా।
యచ్చపురతనంబగుటం।
బెచ్చుగ నిదియట్లు మాఱు - మెఱయుచునుండెన్॥ 41

క॥ అవురా ‘కిఞ్చిద్భోగో ।
భవిష్యతి’ యనఁగ నిచట - స్పష్టంబయ్యెన్ ।
దివిజేశ్వరునకునైన నీ।
భవనోన్నతిఁ బొందనెట్లు - ప్రాప్తంబౌనో॥ 42

మ॥ నరులా? కానిమేషభావమిచట-న్గాన్పించుట న్వేల్పులా।
దురు నన్నెవ్వరు పల్కరించ రిది యే-దో మాయకాఁబోలుబా।
పురె యిచ్చోఁబనులెల్లఁజేయుటకుఁగీ - ల్బొమ్మల్గడంగన్బొరిం।
బొరిఁ గాలోచితరాగతాలములఁ స-మ్మోదంబుగావించుచున్ ॥43

గీ॥ అనుచుఁ దుదిమిద్దెపైనుండి-యాతఁడు మఱి।
యాఁడుబొమ్మలవింతలు - నరయుచుండ।
గొంతలోపల గంట కం - గుమని మ్రోఁగె।
వెంటనే మేడలో వింత - వెలుఁగుతోఁచె॥ 44

గీ॥ చుట్టు చెలువలు గులుకఁగ సొంపుతోడఁ।
జెలఁగు తనముద్దుకోమలి - చెట్టఁబట్టి।
చుక్కలందున రాయని - ప్రక్కనొప్పు।
చందురునివలె నొకపాదు - సాహి తోఁచె॥ 45

క॥ అద్దివ్యపురుషుఁడత్తఱి।
సుద్దిజ్ఞలకంబులాడి - చోటాలుకొల్పెన్ ।
ముద్దియచేతిన్గొని తంపి।
మిద్దెకుఁజని వేల్పుబత్తి - మించి నుతించెన్॥ 46

ఉ॥ “కారణకారణాఖిల జ-గత్పరిపాలక విశ్వరూప సం।
సార విదూర ఘోరకలు - షఘ్న దయాంబుధి సర్వజీవనా।
ధార యశోవిహార విబు-ధస్తుతసేవ్య చరిత్రభక్తను।
ద్ధారనమోఽస్తుతే”యనుచుఁ-దత్పరుఁడై యతఁడంతదిగ్గునన్ ॥47

గీ॥ పలుకులెవ్వియు లేక బ్రమా - న్పడినవాని।
నాత్రిమూర్తి భవించిన - యట్టులున్న।
దిస్సమొలవాని మిక్కిలి - డస్సియున్న।
బాటసారిని గన్గొని - పలికె నిట్లు॥ 48

మత్తకోకిల॥ ఔర యెవ్వడవీవు నివ్వెర-సంద కెంతయు మిద్దె నే।
తీరున న్జొరఁగల్గినాఁడవు-దిగ్గన న్నముఁ జూచి నీ।
న్నీరసించెద వేల నిన్నన - నెమ్మి పుట్టెను మాకు నీ।
యూరు పేరు వినన్గ వేడుక-లూరుచున్నవి తెల్పుమా॥ 49

క॥ అని దువ్వలువ నొసఁగిన।
గ్గొని మొలపై బిగియఁజుట్టు - కొని లేచి యతం।
డనె నా యేలికతోఁ గ।
గ్గొ నలందున వేడినీరు - గొబ్బున జాఅన్॥ 50

మ॥ అనఘా! యేమని తెల్పువాఁడ నిఁకఁ-నాకష్టగర్గ్నాయం।
తనె దారాత్మజులున్న చోటు వెదకి-న్గాఁబోయి శోకింబు నె।
మ్మన మాశన్గొనసాగె నంగములకు-న్మార్గక్రమంబు న్దవ్వ।
య్యెను సుస్వప్నము నిక్కమానటుల నెం-తే ఖస్యతిన్బ్యంపితిన్॥

క॥ మున్నీటి నావ ముప్పునఁ।
జన్ని కొడుకుతోడ ముద్దు - చెలియ తొలంగ।
న్నన్నిటఁ గొండడఁడుపుచు।
నెన్నో యిక్కట్లు దాఁటి యే - నిటులుంటిన్॥ 52

గీ॥ అనుచు నిట్టూర్పు విగుడింప - నతఁడు మిగుల।
జాలిపడి బాటసారి కె - న్నేలుపట్టి।
తండ్రి నీవలె నీవారు - తప్పి బ్రతికి।
రేమొ సైరించు మందు మే - లెనయవచ్చు॥ 53

క॥ తెలివిన్గాని కడచినయది।
కలవతెఁదలపోసి హాయిఁ - గనుమని నుఱవు।
న్గాలిపించు వింతవూఁదే।
నెలఁజొక్కఁజేసి యాత - నిద్దోడ్కొనుచున్॥ 54

గీ॥ కుడుచుమిద్దియు కా దార - గొబ్బునంజని।
చేడెలన్గాడి ముచ్చట - లాడుకొంచు।
అవటునన్మించి పలుచవు - లారగించి।
యూటవాటు వెన్నెల - బైటనుండ॥ 55

సీ॥ సన్నపుకెలుఁగుతోఁ - గిన్నెరజతఁజేసి -
జేఁడుపాగడఁబాటఁ - బాడునొకతె॥
యదిగోఁ జందురుఁడు నా - కందె చూడుఁడియని -
వేలికివోము ము - ద్దిడునొకర్తె
చెల్లరే వెన్నెల - చీరెగట్టితినని -
తొడవులూడిచి నవ్వఁ - దొడఁగునోర్తె।
యీఁతలో నాకెవ్వ - రెనయుని నున్నని -
రతిసంప్ర దిన్నపైఁ - బ్రాఁకునోర్తు।

కోయిల వెక్కిరించుచు - న్గాయునొకతి।
మొద్దివో తలపోయుచు - నేడ్చునొకతి।
యేమియల్లరియని కసఁ - బ్రామునొకతి।
పోలియాడెడు నొక్కతె - చొక్కునొకతి॥ 56

ఉ॥ చల్లని రేయి తెమ్మెరలు - చక్కిలిగింతలువెట్టు వెన్నెల।
ల్చల్లఁగనవ్వు నెచ్చెలియ-చక్కనిమోము మగండు నింకఁ జా।
బిల్లిగనెంచి నందియము - వీడఁగముద్దిడీ యంచు నిక్కువం।
బెల్ల వెఱుంగియు న్దమి నొ — కింత పరాకున సంట్రమమూ చేకిన్॥

గీ॥ ఒకపరి తెలుఁగక వేడ్కల — నోలలాడు।
నారివలెఁదానుగూడఁ దా — ర్మొరుపడుచు।
కేఁకపురులోనున్న చెలియ ద — వ్వులఁ జెలంగు।
పగిడిఁ బౌరపాటుతోఁ 'దడఁ — బాటుచెంది॥ 58

శా॥ ఏమేమి యెట్టులవచ్చినావు పసివాఁ — డెచ్చోటునున్నాఁడహా।
స్వామీ ప్రాణము మళ్ళిచేరినటుల — స్వప్నస్థమా చెప్పు య
న్నామోదంబునఁ గౌఁగిలించుటకు డా — యు న్దల్లితో నానవం
టి మోసంబొనరించెఁగాని చెలియే — డీ యుష్ణ సిగ్గొందినన్॥ 59

క॥ కని యందజొక్క — మొగిఁ బౌ
క్కున నొండొరుఁగౌఁచి వ్వ్య — కొనిరంతటఁ మిం।
ట కణఁగసాగెఁజుక్కలు।
వెంబవెంట జ్జందమామ - వెలవెలఁ బాఱెన్॥ 60

సీ॥ ఒంటిపాటునఁ బొక్కి - యురువయి కెంపెక్కి -
విన్నుతూర్పునఁదూఱె - వేగుఁజుక్క।
ఱెక్కలు జాడించి - ముక్కునుగోడించి -
కొక్కొరోకోయని - కూసెఁగోడి।
నీటితావులఁదాటి - తోఁటల గడితేటి -
మోడలు చల్లనసేయు - చుండెగాలి।
వైదుజాములపద్దు - గాఁదోఁచునిఁకఁబ్రొద్దు -
పొడమెడునని చాట - దొడఁగె గంట।

పట్టులెడఁబాసి పిట్టలు - బయటఁబాఱెఁ।
దలలు తిక్కించి మొక్కలు - చెలువుమీఱె।
బలిమితోడుత నిద్దుర - బరువుజాఱె।
దెబ్బన న్వేసవి న్రేయి - తెల్లవాఱె॥ 61

గీ॥ అంతఁ దనయుంతిఁ బాలకీ - యందున దొర।
చెలులు గొలువంగ నగరునఁ - జేరఁబనిచి।
యుదివరకె పిల్చివచ్చిన - యడవి వాండ్ర।
నగపఱచి చాటసారితో - ననియెనిట్లు॥ 62

శా॥ సంకేవేటకుఁ బిల్చివచ్చితిపు డేఁ-గన్పోలు వే రమ్ము వె।
న్వెంబన్గఱుమునెక్కి- యంచొక వ-టాజిన్నాపి పేకిఁ దెచ్చగె।
ద్రంబస్బట్టుచు నేర్పి మైఁ బుఱువుల-న్దట్టంబు గావించి బ।
ల్జంబు ల్జాగిలముగ్గడంగి యుదృకే-వల్గాచి యేతెంచఁగన్॥ 63

గీ॥ తానునొక్కవింత - తరబడిగుఱ్ఱంబు।
పైకెక్కి యంగలించి - బయలుదేఱి।
గడియలోన నొక్క - కాఱడవికిఁ జేరి॥
చాటసారితోడఁ - బలికెనిట్లు॥ 64

మ॥ చెలికాడా యదె కొమ్మ పందిబురద-న్జిట్టాడి యీవైపు పే।
రలుకన్ద్రాపువలె న్గడంగెఁ దవం-తైన న్దిగుల్బొంద క।
వ్వలచే యీఁటెఁ బట్టుమంచుఁ దనవా-ర్వంబున్వడిన్దాఁటి యాఁ
దలపై దాఁటఁగఁజేసి వెంబడిఁ బఱుం-దన్బల్లెమున్గుచ్చినన్॥ 65

క॥ మెదల త్రిప్ప లేక బల్లెము।
తొడలోనిమురుకొను చదియుఁ - దునియలు చేయన్।
వడి నీఁ దెచ్చగుచ్చి దాని।
న్బడవై చె న్చాటసారి - ప్రభు వానఁగన్॥ 66

ఆ॥ అంతలోనొకండ - హా పాదుసా కోలు।
పులియదిగొఁ గనఁగొఱ - పోతునొడఁ।
గఱచి వాకలోనఁ - బఱచుచున్నదియని।
విన్నవింప జేఁడు - వేడ్కమీఱ॥ 67

మ॥ బళిరా తేఁచులు జాగిలంబు లుసికొ - ల్పన్జేసి పోనీకుఁడా।
పులినంచు న్జెలికానితో మిగులఁ ద - న్పన్బొంది బాఁకుల్తుపా।
కులు చేఁబట్టి బిరానఁబోయి యచట - నొంకేమియున్లేక క।
న్నులనిప్పల్గురియించు బెబ్బులియెద - న్దాఁయున్గగుండేసివన్॥ 68

క॥ వ్రేటువడియుఁ బొగచాటున।
మీటినటుల బాటసారి - మెయిదాఁటన్నే।
రీఁకె పులినోట నాటుచు॥
మాఱునతఁడు తన్ను మేటి - మాటికిమెచ్చన్॥ 69

ఆ॥ ఇట్లు వేఁటనెఱపి - యేపారుబడలిక।
లడపఁబానకంబు - లాని గుజ్జు।
ములను మార్చి యెక్కి - ప్రోలున కరుగుచు।
బాటసారికిట్లు - పలికితేఁడు॥ 70

క॥ ఓయన్న యింతవాడవ।
నీయోర్పున్నావు తెంపు - నేర్పున్గంటిన్।
నీయడిగినదెల్ల నిడెద,
పోయిగ నాయొద్దనుండు - మా యింకమీఁదన్॥ 71

క॥ ఎనిమిది యామడలు వెడలు।
పును మఱియంత కిరురెట్లు - పొడవున నీ నే।
స్తుని పట్టమెట్టులుండెనో॥
కనుమా నలుకడలఁగడలి - గాచుచునుండన్॥ 72

గీ॥ దొడ్డకొలనుండె నిక్కొండ - తూర్పునందు।
నదియు నీకంటఁబడవచ్చు - ననుకొనియెద।
అందులోఁబుట్టి పట్నము - నంతఁజుట్టి।
మించి యాపెద్ద యేఱు పం - డించుచుండు॥ 73

క॥ నిన్న మొనమొన్న మిద్దియ।
యెన్నండిటో కొండఁ దొలిచి - యెవరొనరిచిరో।
యెన్నిన్నాళ్ళము మే పడి।
యెన్నెన్నో తరములఁబడి - నేలుచునైనన్॥ 74

గీ॥ ఇంకఁబల్లంబుచేరితి - మిటకు నాలు।
గామడల మేర పసకోట యలరుచుండు।
గడియలోఁగాల్వపైఁ బొగ - పడవమీఁద।
నేగుదము రమ్ము వడిగఁ - బ్రొద్దెక్కకుండ॥ 75

ఆ॥ అనుచుఁదన్నుఁగూర్చి - తనపట్టుముగుటించి॥
బాటసారిశోడఁ - దేటపఱిచి।
యతనిఁదోడుకొనుచు - నాదారయేగు నా।
యేటికాల్వకుఁ గుడి - యెడమలందు॥ 76

లయగ్రాహి॥ నింగికిఁజెలంగి తుద - లంగలిసి పందిరి వ -
లెం గడగి నీడల నొ - సంగుబలుపోఁకల్
సంగడినెసంగి నల - వంగముల కొమ్మలఁబె -
నంగి కొనసాగు విడె - ముం గొలుపునాకుల్।
రంగుమెయిఁ బండుగొల - లం గలిగి నిచ్చెనలఁ -
వంగినయనంటుల బె - డంగయిన మోకల్।
ముంగలఁ బొసంగఁజలు - వం గొనుచునంటు లెన -
యంగఁ బరపొ పలు తె - ఱంగులగు మ్రాఁకుల్॥ 77

చ॥ చెలువుగఁ గాచు వేప్పనస - చెన్నఁగి కొబ్బరిబార్లు రేవుల।
న్బొలువుగ మేటియుయ్యాలల - పోలికనూఁడలడించి మించు మ।
ఱ్ఱులు దమయున్కి - చెప్పఁగ మ-ఱుంగగు వాడలు నూళ్లు పల్లెలు।
న్వెలసలు చావడుల్మఠియుఁ - బచ్చనిపైరులతోఁబొలంబులున్॥

ఆ॥ కనుచుఁబడవకాల్వ - కట్టలోఁదాఁటి।
మబ్బులందు డాఁగి - మఱల మఱలఁ
దోఁచు ప్రొద్దుపగిదిఁ - దొడరఁగ నిద్దాని।
బట్టువారికెల్లఁ - బసిఁడినిడుచు॥ 79

చ॥ చనిచని మన్నెకాఁడు తన - సంగడికానిని జూచి నెయ్యుఁడా।
కనుము దె పెద్దయేఅడవి - కైవడి నాఁకలు మిన్నుముట్టుచుం।
డ నెటుల నైదుకోసుల వె - డల్పుఁను గొప్పులుఁటీసి వాఱుచుం।
డెనో యెటులన్నిరంగులు వ-డి న్మనోరాకను గ్రమ్మఁగఁజుచుండెనో॥

ఆ॥ అనుచుఁ జెప్పుచుండు - నంతలోఁ బెనుచోఱ।
వలెఁ దమ పొగపడవ - పట్నము దరి।
గొనఁగ నాల్గుజోళ్ళ - గుఱ్ఱములూన్చిన।
బండిమీఁద వారు - బయలుదేఱి॥ 81

సీ॥ ఆమడచదరమై - యంతట నేటి స -
రుచికించు పెన్మర - లోపవ్విపాఁట।
బెద్దమేడలు కల్గి - విఖ్యమై దద్దిన -
యట్టు తిన్ననివాడ - లందమారఁ।
మిన్నుఁ గప్పుచుఁ బొఁగ - మేటిమబ్బులవలెఁ -
జెదరియుంగళ్ళపైఁ - జెలఁగుచుండ।
సందువెట్టఁగనీక - యందఱున్బ్రజాళి
కడపలరాకపో - కలను సలుప।

బిచ్చగాండ్రును వెలయాండ్రు - పేరునకును
న గ్గలుగక వెలయుచుండు - నగరునందుఁ।
దనరువింతలు పేర్కొనఁ - దన సకునకుఁ।
జూపుచా దొరయేగెడు - చొప్పునందు॥ 82

చ॥ తెరువునొకింత లేక చను - డెంచెడు మూఁకఁదోలంగఁబుచ్చు బ-
ల్లురికి వటాక్షమూర్పులు త - ళుక్కున వెండకుఁబోల్చు పన్నుల।
న్వరఁగు తుపాకులూనిన సి - పాయిసఖమ్ముల జోళ్ళచప్పుడు।
ల్వారిఁబోరిబూరతా అవళు - లున్నిసుచక్కఁటిఁబిక్కఁటిల్లఁగన్॥

సీ. తడఁబడి కొప్పులు - సడలఁగఁబయ్యెద -
లెడల మేడలపయి - కెక్కువారు।
కనులారఁజూచి దీ - వన పాటపాడి దో -
సిళ్ళతోఁ బూవులు - చల్లువారు
పళ్ళెమునందలి - పడఁతులకు న్దండ్రి -
వలెఁ గోకిలిడునంచు - నలరువారు॥
తగవు నొక్కింతయు - న్దప్పనొల్లఁడు నిజ -
ముగ వేలుపితఁడని - మ్రొక్కువారు।

నోము దొరసానిదేయని - నొడవువారు।
సొగసుఁగాంచి విత్తాకునఁ - జొక్కువారు।
నగుచుఁ వెలువలు గనుచుండ - నాతఁడంత।
తోన మెల్లనఁ దనకోట - లోనికరిగె॥ 84

క॥ ఆకోటకు నల్దట్ల।
ప్రాకారమగడ్తయు న్జ - ర నసాధ్యములౌ।
ఆకోటలోని మేడలు।
నైకొన్న సొగసులఁ బొగడ - గ నశక్యములౌ॥ 85

ఆ॥ అట్టి నగరిలోన - నరుసువలె న్నాటి।
పారి కొల్వఁబడుచు - సంతసంబు।
పడయఁజాలక దొర - కడకొక్కనాఁడేగి।
కనుల నీరునించు - చనియెనిట్లు॥ 86

మ॥ అకటా రోగికి విందొనర్చునటు లీ - వందించు భాగ్యంబు రి।
త్తకదా చెల్వుఁబాసి మేటివలవం - తన్గొందు నీ సంగడీ।
నికి రాజోత్తము యాత్ర బాన్ధవుఁడనా - నిప్రాపు పోనాడి నే॥
నిఁక నెందేగుదు నాలుబిడ్డల మఱే - నే తీరునన్జాచెదన్॥ 87

సీ॥ తాను ముందుగలేచి - తానముగావించి -
పొందమ్మువలె నాకు - మోముచూపు।
విల్లు నీటుగఁజేసి - యెంతయు న్రొంజవు -
లూరు వంటలు కడు - పార మేపు।
నేఁబైకిఁజని మళ్ళి - యేతేర నాయడు -
గులఁబట్టి విసిరి బ - డలికఁబాపుఁ
నామాట కెన్నఁడై - న జ్జవదాఁటక -
నానేరమెట్టిది - యైననోపు।

కలిమిలేముల నిల్లొక్క - కరణి జరపు।
నన్నిటికి నెక్కుడంచు - మర్యాద నెరపు।
కరము బీదలపైఁగని - కరముపరపు।
నట్టి యిల్లాలిఁ బాసి నే - నెట్టులుందు। 88

క॥ అని వగచు బాటసారి।
న్గని యెకిమీఁడూరడించి - కనికరమున ని।
ట్లనె నన్న యింక వడల।
న్బని లేదొక మేలుమాట - పలికెద నిదుగోన్॥ 89

గీ॥ పట్నమున్జేరునపుడె నీ - వారికొఱకు।
సరయుఁబంపిన బంట్లుఁ - దిరిగివచ్చి।
చల్లగా నీపడఁతియు - న్బిల్లవాఁడు।
బ్రతికినారంచు నిప్పుడే - పలికిరి చుమీ॥ 90

క॥ అని చెప్పిన విని సందియ
మును వేశ్యాలయ సభ్యులెల్లను - జెప్పిరిగొనఁగా।
మనమునఁ దడబడి యొద్దియు॥
వనజాక్షికి గొంతి పిలిచి - యతఁడిట్లనియెన్॥ 91

శా॥ నన్నున్ బెంచిన తండ్రి! నా కొడుకుడా!-నాపాలిమేల్వేల్ప వా।
రున్నారా సుఖులై నిజప్రబతికి తా-మున్నార? యెందున్నవా।
రెన్నాళ్ళకున్ దృష్టికిన్ బడకపో బం - ట్లింకెట్టులన్జెప్పినా।
కన్నా! నాకొక నామలోన సెలవి మ్మా యంతయు న్నమ్మకేడదన్॥

గీ॥ అనుచుఁ దత్తంపడుచుండు - నతనితోడ।
నరుసీటులఁ బల్కి విను సంది - యంబువడకు।
మనమిటకు రాకమున్నె నీ - మగువవచ్చి॥
యెద్దియో వ్రాసి చదివట్టు - లెఱుకపడియె॥ 93

క॥ అనిచెప్పి యమ్మగండా।
తనిఁదోడ్కొని యొడ తేవ - దాపున నింపొం॥
దిన గంటకంబమునకు।
న్జని యందలి వ్రాఁతనిట్లు - చదువఁదొడంగెన్॥ 94

చక్కెర॥ పెనుగాలి నోడమున్నిటఁ గొంతపై - విడిచెడన్గ।
నెనుకొన్న యింకెవో నావయందఱ - న్బనిచి తెచ్చె।
ననుఁగట్టుకొన్న యాతండాకండె క - న్పడకయుండె॥
నినుగొల్తుఁ గంబమా వాని గాంచిన - న్వేదకఁబంపు॥ 95

గీ॥ మేటి యిటుచదువఁగ విని - బాటసారి।
తాను నొకనూఱుమాఱు ల - ద్దానిఁజదివి।
ఆమె గుఱ్ఱులు చెప్పఁడీ - యని యడిగిన॥
గొంద ఱచ్చట నిట్లు పే - ర్కొనఁదొడఁగిరి॥ 96

చ॥ సిఱుఁదులమీఱి యుంగరపుఁ-జేర్లవలెన్దఱుచొంది జాఱు మే!
న్న అసవరింపఁ బోకమెయి - సింధుఁగమాసిన చీరగట్టి వె।
న్నె అపుడుఁ జూచు లేడికిఁ ర-జి న్నలుతట్టులు గాంచుచూపులె।
న్న అపుడు బల్దిగుల్కెడెను - నీదొల పాయపుటింతి కన్నడెన్ ॥97

గీ॥ తెలిమొగలి పువ్వు రేఁత రే - కుల తళ తళ।
గలుగు చెక్కిళ్ళునుండి వా - ల్కనులనీరు॥
వలుదము త్తియములవలెఁ - బడుట నీడు।
చెలువ వలవంత కోకవింత - తెలుపు దెచ్చె॥ 98

క॥ వినుమిటకు డాకడ వ్వడు।
నెనిమిది యామడలమేర - నెసఁగినపట్టం।
బున కిచటి సరకులన్గొనఁ॥
జనుదెంచిన యోడ నీదు - చానన్దెచ్చెన్॥ 99

గీ॥ నెలపొడుపునాఁడు నీముద్దు - చెలువయిచట।
దావియొక్కటె చిఱుతనో - దార్చుచుండ।
వంటకంబులఁగొని యిది - వ్రాసిదీనిఁ।
గావుఁడనిమాకుఁ బెక్కురూ - కలిడి చనియె॥ 100

క॥ అని నమ్మకంబు పుట్టం।
చినఁ గొండ తెఱఁగునఁబొంగి - చెలి ...సులఁ గ।
ట్టినమాడ్కిఁదోఁప నొకకొం।
తనిలిచి యాబాటసారి - తలపోసె నటుల్॥ 101

ఆ॥ కట్టుకొన్న చెలిమి - కట్టుఁదప్పితి।
నట్టుకొన్నవాఁడ - నెట్టులైతి।
కట్టరాని మనసు కట్టి - బ్రతికితిని।
నట్టు కొన్నవాఁడఁ - గనుకఁజెల్లె॥ 102

గీ॥ బోటి బ్రతికినదని నాకుఁ - దేటపడిరాఁ।
గాని నాకును నెఱుఁగద - జ్ఞాన యశోట।
పిట్టవలె నాకు ఱెక్కలు - వెలయ నేనిఁ।
బడఁతిఁ గనకుందునే ఱెప్ప - పాటులోన॥ 103

చ॥ అని తలపోయుచున్నగను - నాతని నేలికఁ బుజ్జగించి యి।
ట్లనెఁ జెలికాఁడ నీవు చెలి-యన్గనఁగొందువు సైఁచుమంచు నాఁ।
డనినది నిక్కమయ్యె నిపు-డా యువిదం గనుటకు నిన్నునంపుదా।
పున నొకమేలు నీవలనఁ - బొందికగావలె నమ్ముచెప్పెదన్॥ 104

గీ॥ ఇట్టె లాయరు సాతని - నిట్టపటిచి।
కోటలోనికిఁ దోడ్కొని - కొంతతడవు।
వేడుకలఁబుచ్చి యవ్వాని - తోడ నొంటి।
నరిగి యొకపూవుఁదోఁటలో - ననియె నిట్లు॥ 105

క॥ కనఁదగిన వింతశాస్త్రము।
తనంత జతపడినయవ్వు - తత్త్వజ్ఞుఁడు షాఁ।
గునటుల నినుగన్నదిమొద।
లనఘా నీహితుఁడు లోన - నలరున్నవిశ్వా॥ 106

గీ॥ అదిగో వచ్చెడుఁ జూడునా - యన్నకొడుకు।
చెలఁగి కోల్పులినాడించు - జెట్టిమిన్న।
తండ్రికెక్కుడుగా నన్ను-దలఁచుచుండు।
నెల్ల చదువులు నేర్చు నీ - పిల్లవాఁడు॥ 107

సీ॥ మావంగడముపాడి - సేవినిపించెద -
నన్నదమ్ములు పెద్ద - పిన్నవరుసఁ।
బరఁగి యేల్బడిచేయ - వలయును మాయన్న -
యేలి పట్టంబు నా - కిచ్చె నేను।

వినికినొఁగఁగాద - పేఁడు నాకొడుకుల -
కిచ్చుఁగాపురపు యి - ల్లైనఁగవలయు।
నిరువదియైదేండ్ల - కేలికైన పెత్త -
నంబంతదనుక నొ - నర్చునగును

పిమ్మట న్మన మానాఁగు - విడిసియున్న।
కొండపైకేగి హాయిగా - నుండనొప్పు
పెద్దలేర్పాటుచేసిన - దిద్దువాల్లు।
తెలిపెదన్వీను మావేల్పు - కొలుపుఁగూర్చి॥ 108

మ॥ కలయందెత్తెడు వేనుతోఁచెడు జ - గత్కార్యంబులుని జ్జత స।
ఇచ్ఛలత న్నాస్తవమందు చందమున నీ - ర్వ్యప్రపంచంబు న।
జ్ఞులకు నిక్కముగాఁ గనన్బడెడుఁ బ్రా - జ్ఞుల్స్వార్జ భావంబు ని।
శ్చలమాట న్దమకన్న వేఱుగన కి - శత్వంబు వ్రాపించుచున్॥

ఆ॥ కొచుముట్టుకొనరు - కలనైన మావారు।
మేలె కాని కీడు - జోలిపోరు।
కల్ల పెద్దతప్పుగాఁదె - గడన్బడుఁ।
పరువు నయము మాకు - బ్రతుకుకన్న॥ 110

క॥ మా మతమన్ననిట్టని।
మామ యొకండుండె మేన - మామ యితనికిన్।
సీమగువయున్న పట్నం।
బేమరఁ బోకేలునాతఁ - డెక్కుడుదొరయై॥ 111

క॥ ఆతఁడు జగడంబిప్పుడు।
మాతోడ న్బెట్టుకొనియె - మనసుల యెరుగన్॥
మా తెరువులు రెండు నెడం।
బై తిన్నఁగఁ గలియ నడ్డు - లైనదప్పన్॥ 112

క॥ గుడియున పుష్పడిపాణము।
పడంతి పుట్టంబు - నేలుబడిపట్ల చోస్స।
మడి మైలబ్బుచుఁ బిల్ల
స్పష నిప చిప్పులచటి - వారలచేతన్॥ 113

గీ॥ అన్న విని లేలే యూ - యరుసునకొక।
కాంత్రుంగొకనెను నామేన - గోడలదియు।
పింమనొల్లొలంబ నవుచిన్న - నాఁడు కలిసి।
యుంటునొంటొరులఁ దవిలి - యుండిరిపుడు॥ 114

క॥ అన్నిట నెపన్జోడు।
నన్నా కే చింతలోటు - కట్టడిదయ్యెం।
జెన్నఁడు జతగూర్పుకునో।
యన్నా యూరాచరికెమొ - యడ్డయ్యెఁగదా॥ 115

గీ॥ ఒంటిపాటునఁ గ్రుమ్మరు - చుండు మదవు।
ట్రొగ్గవలె నాఁకలి నిమర - లెఱుఁగఁ డక్క।
టకట యూపీనుకొంటిగ - నరుగఁదలఁచి।
పైఁచకున్నాఁడు నాకేమి - తోఁచకుండె॥ 116

గీ॥ బలము సంగీత సాహిత్య - వైభవంబు।
చక్కఁదనము స్వతంత్రరా - జ్యంబు లేఁత।
పాయము రాదు వానిఁ ద - ప్ప మఱియెవనిఁ।
గట్టుకొన నొల్లనంచు నా - కన్నెనిలిచె॥ 117

ఉ॥ ఇన్నియుఁగల్గినట్టి మొరుఁ - డెందున నీతనికన్న లేమి నా।
కన్నియ తా నెఱింగినది - కావునఁ దండ్రికినట్లు చెప్ప నం।
త న్నలు పల్లరాజులకే - తండది వెల్లడి చేయఁబంచెనో।
యన్న యిఁకైదునాళ్ళగడు-వైకనిపించెడుఁజుమ్ము పెండ్లికిన్॥

గీ॥ అకట మాయన్న నితని నా - కప్పగించె।
నేను నీకొప్పగించితి - నీకొలంది।
యొకేఁగి యటుగాన మీర లిద్దఱు గడంగి।
తెరవలన్గాడి బిరబిర - ద్దరలిరండు॥ 119

క॥ మీరే తెంచినతోడనె।
నారాజ్యంబన్నకొడుకు - నకు నిచ్చెద నా।
త్మారాములమై యడవి।
జ్జేరి మనము పిదప ముక్తిఁ - జెందగ వలయున్॥ 120

ఆ॥ అనుచు బాటసారి - కా నేలఱేఁ డన్న।
కొడుకు నప్పగించి - గడుసుబంట్లఁ।
దోడుచేసి యేటి - యొడ్డ రేవువఱకు।
నంపకంబు పెట్టి - యరిగెనంత॥ 121

క॥ కట్టెడలి కదలి మేల్కని।
బెట్టిదముగ నావులించి - పెన్బొగ తెగయన్।
నట్టేటన్నడి పర్వెలు।
పెట్టె న్బోడ మిగుల - వేడుకప్పుట్టన్॥ 122

గీ॥ అప్పుడు బాటసారి - యారాచపట్టితో।
నోడచిత్తరువుల - తోడ వేడ్క।
నందలేని తనదు - డెందముద్దెలుపుచు।
ననుఁగుఁదనము దనర్చ - ననియె నిట్లు॥ 123

క॥ ఓడక పెంపుడు సింగఁపుఁ।
గోడెవలె న్వచ్చెదీవు - కొమరుఁడ నకటా।
జోడయిన చేడియల విడ।
నాడి యునికి మనకు నొకటి - యై కన్పట్టెన్॥ 124

శా॥ అన్నా కన్నెతనంబునుండి తగులై - యీ ముద్దరాలెంతయు।
విన్నన్నన్గొనునంచు వింటిఁ దనకు-న్నీ వేడ్క దెల్పన్న నీ।
కెన్నండేయదె యూనవాలిడియె నీ - వీతీరు చేడ్పాటుతోఁ।
జెన్నున్గ్రాలుట లేల నా మిగుల రా-సింగంబు పెంపందుటన్॥ 125

గీ॥ మీఁదఁ గొండలోరగ - మేల్కనియు న్నిదు।
రించునట్టి మనసు - రెచ్చ ముద్దు।
గుమ్మయుంపినట్టి - కమ్మఁజేకొని చవు।
లూరఁజదివె బాట - సారికిట్లు॥ 126

క॥ వలపున్దెలుపఁగఁ జాలదు।
కలమ్ము మనచిన్ననాటి - కలసిమెలఁగుటల్।
తలపునకు వచ్చినయెడ।
న్నిలుచు న్నా యసుఖుదాఁచ - నేర న్నావా॥ 127

గీ॥ వావిమేనఱికము - పసితనంబుసనుండి।
చనవుచేత యెంచు - కొనిన సొమ్ము।
దవ్వులయ్యె నిందు - జవ్వనపున్గోర్కె।
కఱవుదీర నెపుడు - కనెద నిన్ను॥ 128

గీ॥ మన తగులమున నీమేన - మామకూర్మి।
పూను తెన్నునవేర్పు చు - క్కాని మలపి।
గడియలోపల నెడఁబాటు - కడలిదాఁటి।
రమ్ము నీకల్మి బల్మి బిం - కమ్ములలర॥ 129

క॥ పలుమఱుఁ దనపై నీమూ!
పులు వాఱఁగ నిదుడెంద - మున్గొని నీ చే।
తులనంటి ముందుగాఁ బెం
డిలి నీ కీసవతి కమ్మ - వెఱపున్జమ్మా॥ 120

సీ॥ చిలుక బూములకులికి - జిలిబిలిగాఁబలికి -
నాఁ బాలుగాఁ దిన్న - చల్దిబువ్వ।
చిఱు జగడములాని - బిఱబిఱఁబోత్రూని -
తనివితీరక యాడు - దాగురింత।
పట్టుపంతములాడి - బాగుగాఁ గవఁగూడి -
మెలపునఁ బాడిన - మేలుకొల్పు।
అంటు జంటగఁగట్టి - దంటగా నీర్వెట్టి -
నిలుపు సంపఁగిగున్న - తొలిసమర్త।

ఆనవాళ్ళవి నన్నుఁగ - న్నారఁజూప।
నేగు దెంచిన యీగాలి - ప్రోగుబొమ్మ।
మనసు వచ్చినయల్లని - స్మరులుకొల్పు।
బొగలుచున్నది నిక్కంపు - బొందియుచట॥ 131

క॥ అని వగమీఱఁజదివి దా
పునఁగల యచ్చెలువయంద - ము ద్దన కద్దో।
యినఁడు కొంచూర్పుల నిడు!
చు నతఁడు చెలివాలుకనులఁ - జూచి యిటులనున్॥ 132

గీ॥ మొదట వావులెఱింగిన - ముద్దుచూపుఁ।
బిదపఁ గురులుంచు దాపున - బెదరుచూపుఁ।
దగిలి యెడఁబాయఁజాలని - దిగులుచూపుఁ।
గనులదోఁబూచి చూపు నా - కన్నెచూపు॥ 133

చ॥ అని దిగులొందు నాతనికి - నంతటనూర్చుచు బాటసారి యి।
ట్లనెఁ జెలికాఁడ యచ్చెలువ-నంటకయే యిటు వేగుచుంటి వే!
మనియెడ నెల్లవేడుకల - నందంగఁజేసిన గానిఁ బాసి పో!
కన్నె నిను వలచియైన నిఁకఁ-గుందకు చూడుము రెయిమిఁది చెడి

సీ॥ ఆకసంబున నడు - గంటి చుక్కలు అవ -
లట్టి చీఁకటినీట - నలరుచుండెఁ।
గరఁగిన వెండి నీ - ర్వరపిన తీరున -
నలలవాలుగ మీలు - తలుకుమీటె।
మీఁదుక్రిందులఁబోలు - మింటినట్టనడుమ -
గారడి యద్దమై - కడలితోఁచె।
దొప్పచేతులవలెఁ - మాఁగాడు కరడము -
ల్గొప్పచందువల జో - కొట్టుచుండె।

చుక్కజాడలఁబొగయోడ - చొక్కుచుండె।
గాడు పెల్లెడలన్జోల - పాడుచుండె।
నిగిడి గడియారమిదిగోఁ బ - న్నెండువేసె।
నీకెఁ జెలిమికాఁడ మనము పం - డు కొనవలయు॥ 135

క॥ అని రాకొమరు న్నిదురకుఁ।
జొనిపి తనకుఁ గన్న మాఁత - చొప్పడ కుల్లం।
బున నగపడు తన చెలియకు।
ననఁగఁదొడఁగె బాటసారి - యడలుచు నిటులన్॥ 136

మ॥ తరుణీకన్గవఁబోలి తెల్వియెడ ని-ద్రన్జొక్కనష్టాంటిపా।
టరయన్భవని నిన్ను నన్నెడపెనే-యక్కాళదయ్యంబు కా।
ని రవంతైనఁ దొలఁగకుండునుగదా-నీరూపు నాలోన న।
ద్దిర నాకిద్దియెచాలుఁ జూచుకొనెద-న్దెల్లంబుగానెప్పుడున్॥ 137

క॥ నిడువాలుకనులు తీయసి।
నుడువులు ముంగురులు చెదరు - సుదురు న్మెల్పు।
త్తడిమేను సన్ననడుము షా।
గడఁ దగు నీనడక కనులఁ - గట్టుజుమీ॥ 138

సీ॥ అడుగులుగంద నె - న్నడుమువడఁగ నీవు-
తిరిగిచూడక నీళ్ళు - తెచ్చుపోయలు।
చెక్కిళ్ళకిరుగడల్చివ్వుదు - చేతులఁజేర్చి-
యొప్పఁగా నీవు పా - ద్యార్యదుతీరు।
డాకేలు వెన్నుమీఁ - దన్మోపి నెమ్మన-
వంచుచు నీవు వ - ద్దించు చెల్వు।
కొనగోళ్ళ నీనియ - ల్దునుముచు నడుపుల-
మచ్చికతోడ నీ - విచ్చు సొగసు।

నన్నుఁగనినప్పుడెల్ల నీ-కున్న జోక।
నేను జబ్బుగనున్నప్డు-నీ యలజడి।
నాదు చుట్టములందు నీ-నమ్మకంబు।
నెందనుకఁదలపోయుదు-నెట్టులోర్తు॥ 139

క॥ ఇదియేమి సోద్దెమోకద,
ముదితా నిన్దలఁచి నేను - పొందుకలవరం!
బెదకింపైతోచుచు ను।
న్నది యిటఁతక్కినతలంపు - లన్నిటికన్నన్॥ 140

ఉ॥ ఎన్నఁడు నిన్నుఁగస్దుఁ జెవి - కింపుగ నీ నెరముద్దుమాట లిం
కెన్నడు విన్దనక్కట చె - లీ యిపుడెక్కడనున్న దానవో।
నాన్న యటంచు బిడ్డఁడను - నప్పుడు నీ యెద యెట్టులుండు న।
న్నన్న తొలంగుచున్న యసు-జాసమొపోవఁగనీక నిల్పెదున్॥

గీ॥ అనుచుఁ బెక్కు తెఱంగుల - నతఁడుపొగలి।
నెగడునిద్దురఁగడకేంటి - నీటఁదుడిచి।
అనుఁగుఁ జెలికానిఁ దెలవాఱె - నంతదెల్పి।
ముచ్చటించెనిటుల వగ - పున్మగించి। 142

శా॥ అన్నా హాయిఁగఁగూర్కు-వట్టినదియో-యా జూడుమా యోడను
న్నెన్నొ ప్రాయలువిచ్చి యెత్తుకొనకెం-తో లోఁతుగాఁదోఁచు నె।
న్నెన్నొ కోసు చేరనద్దిర యిదే-మీకొండలు న్నెట్టులు।
న్నెన్నొ నెన్నొ నివెల్లి వెన్నెనుకకు-న్పోపవ్వలన్బెట్టెడున్॥ 143

చ॥ అదె యనవేసుపన్నె మొటు-లబ్బురమై పొడగట్టుచుండెఁ బ।
ల్లినెమొనరించు గుజ్జుమటు-లిల్లినయోడపయి న్నిడంబు లో।
న్విడను గ నన్నెలడ్డెలుప-వేగిరపాటున మిట్టుపల్లము।
లదియుచుఁజూడు తెప్పలల-లంబడి యిచ్చటి కేగుదెంచెడిన్॥ 144

గీ॥ అన్న నారలిరువురు నా-కొన్న మిగుల।
నాస యుప్పొంగులూర సం-తోస మలర।
ఓడ డిగి పడవఁజొచ్చి-యొక్కకడియ।
కొడ్డునకుఁజేరి హాయిగ-నున్నయంత॥ 145

ఆ॥ వారు తమకు నెదురు-వచ్చిన యారాచ।
కన్నె చెలులఁగాంచి-కలతెఱంగు।
వినఁగ వేడ్కపడఁగ-వివరించిరవ్వారు।
కేలుదోయి నొసటఁ-గీలుకొలిపి॥ 146

క॥ మమ్మేలు రాచకన్నియ।
మిమ్మ న్ననవూవుఁదోఁట-మేడఁగలయఁగా।
నిమ్మొనరిచి తత్తరమున।
రమ్మని యిదె కెంపుటుంగ-రము గుఱుతిచ్చెన్॥ 147

క॥ అని చెలులిచ్చిన యుంగర।
మును గన్గవ నద్దుకొనుచు-ముద్దిడుకొన్న।
క్కునఁ గదియించుచుఁ దన చిటి।
కెన వ్రేలనమర్చి దాని-కిఁబలికె నతఁడున్॥ 148

ఆ॥ నీపసిండిచెలియ - నెమ్మేని జిగిదెల్పు।
నీదు కెంపుమోవి - నిగ్గుదెలుపుఁ।
గాని చెలువమనసు - గనిపెట్టి చెప్పక।
యుంటివేమొ ముద్దు - టుంగరంబ॥ 149

క॥ చెలియేమి చేయుచున్నది।
పలుమఱు నిడువాలుకనులఁ - బరపుచు నీతోఁ।
బలికిన పలుకులు కలవా।
తెలుపుమనఁగఁ జెంతనున్న - తెఱవ లలరుచున్॥ 150

ఉ॥ తెలిపిరి తేఁడ నీవు చను - దెంచుటకు న్వాలనెంచిచూప మా।
వెలదుక పెంపకంబు పసి - పిల్లని ముంగలఁగాయపండుల।
న్నిలుపుచు నీదు రాక విని - నివ్వెరతో నొకకొంతనమ్మక॥
వ్వాల నగపర్చు వేడ్క కను - పండుగచేసెను మా కదెంతయున్॥

చ॥ కలకలనవ్వు వేలుపుల - కై కయివోడ్చుచుఁ బైటదిద్దుకొం,
చలసట చూపుముంగురుల - నద్దములో సవరించు దిట్టచూ।
డ్కులఁబచరించు మమ్ముఁగనుఁ - గొంటకు సిగ్గలరించు నెత్తల॥
న్బలుమఱు నూఁచు మా చెలువ - పట్టఁగఁజాలని వేడ్క మీఱుటన్॥

క॥ అని చెలులు సెప్పి తోడ్తోనఁ।
దనివిన్గొని రాచపట్టి - తనకై యేర్ప।
ర్చిన క్రొంబూఁదోఁట విడిది।
కనుఁగుంజెలికానితోడ - నరిగె బిత్తానన్॥ 153

ఆ॥ అపుడు బాటసారి - యారాచపట్టికి।
జరుగు వేడ్కఁ జూచి - సంతసించి।
యును మఱి తన చెలియ - యున్న చోప్పెటు గాంతు।
ననుచు నెమ్మది నను - కొనియెనిట్లు॥ 154

సీ॥ కొన్నాళు లడియాసఁ - గొనుచుండు డెందము -
చెప్పఁచేఁతలకెల్ల - నొప్పియొప్పి।
తలఁచని యిమ్ములు తనుయంతఁజేకూరు -
నప్పుడు రానీక - రొప్పిరొప్పి।
కొన్నాళ్ళు పొట్టకై - కార్త్రికై యుండందఁ
జెన్నుమాలిన బొందిఁ - ద్రిప్పిత్రిప్పి।
యర్మిలి గనకుఁడో యయ్యలారాయని -
గొప్ప నా వలవంతఁ - జెప్పిచెప్పి।

అడియటులఁ గాని యెడ్తనేమి - యాడు నేను।
మరియు బ్రతుకుటయో మొండి - మొరడువలెను!
కాదు మనియెద నింక నీ - మీఁదనేమి।
యగును నాపని నానాట - నరుగుటకద॥ 155

గీ॥ జగముతో జోలి నాకుఁ గ - లుగుటవలన।
నామనసు దిట్టపడఁగ నిం - తవఱకైన।
నిల్వఁజాలితిఁగాని న - న్విడిచి యన్న।
మెఱుఁగని చెలి నా యెడఁ బాటు - నెట్లుసైఁచు॥ 156

గీ॥ పిల్లవాని నెవరికైనఁ - బెంచనిచ్చి।
యకట నను జూడఁగ్రాడు - నాసదొఱఁగి।
నా గరిత నా మనుగడపు - నాదిపాడు।
బలిమిచేత నుసుఱులెడఁ బా సెనేమొ॥ 157

క॥ కానియెడ న్మగవాలక।
మూని మగువ లోన మిగుల - నుడుకుచు నే నెం।
దైన నగపడుదునోయని॥
తానూళ్ళన్బల్లెలందుఁ - దలడిలు నేమో॥ 158

గీ॥ తలిరుటడుగులలో ముండ్లు - దగిలెనేమొ!
పసిఁడి మేనెండ తాఁకున - బడలెనేమొ!
పట్టుపొత్తికురు లట్ట - గట్టెనేమొ!
నా కనుల పండువింకఁగా - వఁబడదేమొ! 159

సీ॥ నిను తెప్పపాటైనఁ - గనకున్న నోర్వని -
కన్నులు కాయలు - కాయవలసె!
నీమాటలన్నసిం - తే విననేరని -
ములుచచెవులు చెట్లు - మొలువవలసె!
నీదఱ పేర్చువిగొంట - నిముస మేనియు మాన -
నట్టి నాలుక గడ్డి - కట్టవలసె!
గడియ సేపయిన ని - న్నెడసి సైరగుచుండు -
గుండె జల్బండయై - యుండవలసె!

కటకటా నాదు మేల్మి బం - గారుబొమ్మ!
నా బ్రతుకుపట్ట యెచటను - న్నావొ వాలు!
కన్నుఁగవ నీరు వరదలు - కార్చుచెట్లు!
కుందుచున్నావొ యిపుడున - న్నుందలంచి॥ 160

ఆ॥ విన్నఁబోయి యిట్లు వెత - చెందు బాట!
సారి మోముఁగాంచి - జాలి మించి॥
అపుడు రాచకొమరుఁ - డచ్చలికానికిఁ!
దలఁపు మఱలునట్లు - పలికెనిట్లు॥ 161

ఆ॥ అయ్యొ యింకమీఁద - హాయి మనకుఁగల్గు!
నంచు గుఱుతు చెప్ప - నాకసంబు!
వేఁడిగాడ్పు వేస - విన్నాపి చల్లని!
మబ్బుఁ గ్రమ్ముచున్న - మాడ్కిఁ గంటె! 162

సీ॥ తొలితెల్లి కొండల - వలెనున్న మొగుళులు -
గొప్పలై నీలిరం - గులఁదనర్చె।
దూదిపింజెలలాగు - దొడ్డమబ్బుల నేకి -
కరువలిపఱపులు - గా నొనర్చె॥
వెండిచబుకుఁ ద్రిప్పి - వేసిన యట్టులు -
మెఱుముతోఁడుత బెద్ద - యుఱుముపుట్టె।
నేలఁగమ్మనితావి - నెగడించు చందంద -
వలుదలై లెక్కచి - నుక్కలు మొదలిడె।

మింటికి న్మంటికిఁదఱశు - మీఱ వాన।
దారలను తీఁగెలబిగించి - యూఱవ వడి।
వీణెవాయించు నెఱజాణ - గాణమూడ్కి।
నంచముల గుప్పి గాలి పా - డందొడంగె॥ 163

గీ॥ వంగియుక్కున నొకచిఱు - తల గదించి॥
చూడు వచ్చెడు నెవతొ యీ - మేడదరికి।
జడిసి పిల్లకు రెక్కలు - చాటుచేసి।
పట్టునకుఁ బర్విడెడు కోడి - పెట్టవలెను॥ 164

క॥ అనుచున్నన మదిఁద్రిప్పఁగ।
గనుఁగవ నగపడఁగనీక - క్రమ్మిననీటిన్।
ముసికొంగునఁ దుడుచుకొనుచుఁ।
గనుఁగొని యా బాటసారి - కడు న్రబమునన్॥ 165

గీ॥ లేచి నిలిచి నిదానించి - చూచి కేలు
దోయి తట్టుచు నెగురుచు - దొడ్డనోట।
నదిగొ నాదాది నాయయ్య - యిదిగొఁగంటి।
ననుచు నెదురేగె నేస్తున - కబ్బురముగ॥ 166

క॥ అప్పుడు దాదియు నాతనిఁ।
జప్పుడనఁ బరికించి పోల్చి - సరగ ననియె మా।
యప్పా నీబిడ్డండిదె।
యొప్పంగ నీయాలు నిచట - నున్నది సుమ్మా! 167

ఆ॥ ఇచటి రాచకూఁతు - రెంతయుఁ గూర్మితో।
మమ్ముఁ బెంచుచుండె - మా మొఱ విని।
వెదకి వెదకి విసికి - సొదఁజొత్తునంచు నీ
పడఁతి నేఁడుగట్టి - పట్టుఁబట్టె॥ 168

ఆ॥ పాలు పొంగుచూపి - పైమూఁత లుబికించి
పడెడు పోల్కిఁ డెంద - ముడికి నిదుర
కైన నుబ్బి కనుల - యందు నీరై పొర్లఁ
జెలియ వంత యెంత - చెప్పదాన॥ 169

గీ॥ ఇచట బుడుతనికి జద్ది - యిడుచు నేను।
దిరుగఁ జప్పుడనఁ బెన్వాన - గురియఁజొచ్చె
అంత బిలబిల నీమేడ - చెంతఁ జేరఁ।
గంటఁబడినావు మానోము - పంటవలెను॥ 170

క॥ అని చెప్పినఁ దత్తఱపా।
టు నెమ్మి యుబ్బరమతఁడు క - డున్నని తన మే।
ల్కొనిపించు మనుచు నద్దా।
ది నాలికడకంపి చేరఁ - దీసి కొడుకనిన్॥ 171

ఉ॥ అక్కునఁ జేర్చి ముద్దిడు న - హాయని ముచ్చటలూరుఁ జిన్ని నా।
చక్కని తండ్రి నిన్నడయఁ - జాలితినే యని కంటనీరిడు।
న్జక్కెర వెట్టు మచ్చికనొ - నర్చుఁ గుఱుల్ముడుచు న్నగించు న।
న్మక్కనిపించు విద్దియములాడఁగఁ జేసెడు మాటిమాటికిన్॥ 172

ఆ॥ బాలసారి యంతఁ - బట్టఁజాలని వేడ్కఁ।
జెలఁగి సంగడీని - చేతికిఁదన।
యనుఁగుఁగొడుకునిచ్చి - యడఁకువ పెంపార।
నొసటఁగేలు మోడ్చి - నుడివెనిట్లు॥ 173

గీ॥ మిగుల నట్టేట గ్రుక్కలు - మ్రింగుకొనుచు।
నట్టి కొట్టుకొనెడుపట్ల - పట్టునిలుపు।
నడుగు నీయయ్యగా నొడ్డు - నందుఁజేర్చు।
నోడగా నీవు నన్నుఁగా - పాడినారు। 174

ఉ॥ ఇంచుక వాండ్రడనైనఁదమ-కెక్కుడుగాఁగనుచుంద్రు కోర్కెకా।
సించక కొల్చుకొం ద్రిడుమ - చేసిన వారల కేని మాఱుచె।
ల్లించరు కల్లలెన్నఁడు గ - డించరు మిక్కిలికూర్మియెల్లెడం।
బెంచుదు రేల్నవారలిఁక - మిమ్ముఁదలంచినఁగీడులంటునే॥ 175

ఆ॥ మునుపు నీటిలోన - మున్గి యూపిరి యాడ।
కున్న మాడ్కి నిడుము - లొందుచుంటి।
ఇపుడు పైకిదేలి - న పగిది మీప్రాపు!
వలన మించి మంచి - బ్రతుకుగంటి॥ 176

ఆ॥ అనుచుఁ బల్కఁగ విని - యా రాచకొడుకనె।
సంగడీఁడ యింత - సంతసంబు।
మనకు సమకుఱుటకు - మా యయ్యకత మత।
డొర మాఱు వేలు - పనఁగవచ్చు॥ 177

గీ॥ అయ్య నీయాలుకాఁబోలు - నదిగొ వచ్చు
చుండె నిరుదట్లఁ జెలువల - నొప్పమీఱి।
ఘీఁదియంతరువందు నే - మెలఁగుచుందు।
మించి మీరిచ్చటన్నుచ్చ - టించుకొనఁడు॥ 178

క॥ అని రాచపట్టి చవ నె।
ల్లును వెన్కొనుచందమామ - కొమరున దాచి॥
న్మనుకొని తనయిల్లాలాఁ॥
గనుఁగొని యాబాటసారి - కనుపండువుగాన్॥ 179

ఆ॥ పిదప నయ్యాలు మగలు పె - న్వేడ్కనొండొ।
రువుల కౌఁగిళ్ళలో బల్ది - డవుగఁ జొక్కి।
నంతఁ జెనిమిటితోడ నా - యతివ పలికె।
జాలి మనసిగ్గు - కన్గవమేళగింప॥ 180

క॥ నీ కౌఁగిటఁబడు నాదట।
చేకూరు ననుకొనలేదు - చీఁకటిగా నిం।
దాక నగపట్టె నంతయు।
నాఁకలి నిద్దురలు దవ్వ - లయ్యెన్సుమ్మీ॥ 181

గీ॥ ఆసయు నందియుము డెంద - మందుఁబెనయ।
నెంతయో యోచిఁ తుదకిసు - మంతయైన।
ముందు తెరుకువయగపట్ట - మిం దెగించి।
చిచ్చు చొరఁబాఱనుంటి ని - క్కచ్చితోడ॥ 182

గీ॥ అనుచుఁబత్కెడు మగువ న - క్కునగదించి।
కురులు దువ్వుచు ముద్దులు - గొనుచు బాట।
సారి యనె వేల్పు నెమ్మి నో - చాన మనకుఁ।
దెరలె నిక్కట్టులెల్లనా - తెరవువినుము॥ 183

సీ॥ అపుడట్లు మున్నిటి - యందుఁ బెన్గాలికిఁ -
దలడిల్లు నోడచా - పలను డించఁ।
జని మెట్ట తాఁకునఁ - జప్పనఁ ద్రుళ్ళిపైఁ -
బడితి నేమని చెప్ప - వాఁడఁ బిదప।

ముగ్గితేలుచు నదే - మూలకోకొట్టగఁ -
బడి యొకంతటఁ దెల్వి - వడసి యొడ్డు।
చేరితినని పోల్చి - చేతులుగ్గాళ్ళు మె -
ల్లనఁగూర్చుకొని లేచి - నిను దలంచి।

కొల్ల బతికితినని యేడ్చి - యేడ్చి సూచి।
కొండమీఁదు నొకతేని - దండకరిగి।
వాని నగరున నీదుచే - వ్రాలు చదివి।
మంచినోమున నిన్ను గ - మ్మఱఁగలసితి॥ 184

పడఁతీ వెనుకటి వంతల।
కడలవలదు మనకు హాయి - నందించిన రా।
కొడుకదె నడతెంచెడు నఁ
దడితో నేనచటికేగ - ద నని పలుకుచున్॥ 185

వ॥ వడివడి నేగి యిట్లనియె - బాపురె యేలిక వేడ్కలెవ్వియో।
పాడమినయట్లు తోఁచెననఁ-బొంగుచు రాకొమరుండు సెప్పెని।
క్కడి మన యక్కఱల్పోనఁగెఁ - గాంచితి మామ నతండు నాకొ
డంబడి తనకూఁతునిచ్చుటకు-మాటనొసంగెను జుమ్మి నెయ్యుఁడా॥

ఆ। నన్నుఁబోలువాని - నా మామ వెదకియుఁ।
గాంచలేక యిట్టు - కట్టునడియొ।
వేఱు నడతలగుటఁ - బెండ్లి మా నగరున।
సలుపుకొనఁగ సెల వొ - సంగినాఁడు॥

ఆ॥ అనుచు నతఁను పల్కు - నంతఁజెలులుట్టు।
గొల్చుచుండఁ బెండ్లి - కూఁతురరుగు।
దెంచె హాయొయలుమీఱ - దివ్వెలయందునఁ।
దనరు మేటి తెలి ము - తాబువలెను॥ 188

కం॥ అప్పుఁడడుగులు దడఁబడ।
గుప్పునఁ బూఁదావులీను - కొప్పుసడలి సి।
గ్గొప్పఁ బసినాటి చనవున।
నప్పడఁతుక మగనికేలి - నంది బిఱానన్। 189

గీ॥ ముత్తెపుఁ జిఱునగవు మొల - కెత్తుచుండఁ।
జీఁకటి మెఱుపు వాల్చూపు - చిమ్ముచుండ।
పల్కు తల్కులఁ బయ్యెద - కొంగు సరదు।
కొంచు బావా! యనుచుఁ - బల్కరించునంత॥ 190

నట్టువు॥ పొంగుచు మేనుగగుర్పొడువన్దమి - పొదలఁగఁ బువ్విలుతుని వలె రా।
సిం[illegible] మైనుజవ్వంగొని చెంగటి - చెలుఁగనుఁగొనక కవుఁగిలిలో
నం గదియించి తనుం గడుముద్దిడ - నగి చెలి పెనఁగి[illegible]లు నటు క।
న్నుంగవ తార్పులఁబయ్యెద జాఱ్పుల - సఁబలునా ఱు నెఱపెఁ జెలువముగాన్॥ 91

గీ॥ ఇట్లు బులుపుమున్నిటిలో - నీఁదులాడు।
వారిఁదోడ్కొని యాబాట - సారి కడలి।
దాఁటి కొన్నాళ్ళకు న్దన - మేటిసంగ।
డీని నప్పెండ్లికొడుకు తం - డ్రిడిగని యనె॥ 192

కం॥ తేఁడా కను నీకొడుకు।
న్నోడలిని స్వీరె నాదు - కోమలి బుడుతల్।
నేఁడు మొద ల్నీవారము।
వేడుకతో మమ్మునింకఁ - బెంచఁగవలయున్॥ 193

ఆ॥ అనఁగ ఱేఁడు వలికె - నా బాటసారితో।
మీరు మేముకలసి - మెలసి హాయి।
చెలఁగ మనుదమింకఁ - గలకాల మొక్కటి।
యగుచుఁ బాల నేయి - యలరుమాడ్కి॥ 194

చ॥ అనవిని బాటసారి కడు - హాయిగ నంతటనుండి కోరిన।
ట్లనయముఁ దన్విమీర జగ - మంతయు నొక్కటఁదానయైన తీ।
రున నెదురెందునన్గనక - క్రొత్తతనర్పుల నిచ్చలందుచు।
న్మనుగడ రేపుమాపులోక - మచ్చుగ నెల్లెడ మెప్పుఁబొందెడున్॥

— 0 —

శ్రీ నారాయణ దాస

జీవిత పంచాంగము

31-8-1864 జననము (రక్తాక్షి శ్రావణ బహుళ చతుర్దశి).

1869 శివరాత్రి – షట్ప్రజ్ఞయా భాగవత బహుమాన గ్రహణము.

1874 సంగీతాభ్యాసార్థము వాసా సాంబయ్యగారితో బొబ్బిలి ప్రయాణము.

1875 తల్లిదండ్రులతో కాలినడకను జగన్నాథ యాత్ర.

1877 సింహాచలయాత్ర – పితృవియోగము.

1880 విజయనగరములో ఆంగ్ల పాఠశాలా ప్రవేశము.

1883 హరికథకావతారము – విజయనగరము వేణుగోపాలస్వామి ఆలయములో ప్రథమ కథాగానము – 'ధ్రువచరిత్ర' రచనము.

1884-85 ఉత్తరదేశమున హరికథా యాత్ర–ఛత్రపురమున ఒక్కరాత్రిలో 'అంబరీషచరిత్ర' హరికథారచన, మరునాడయమే ప్రదర్శన–లోకనాథము గ్రామమున మొట్టమొదటి సంగీత సాహిత్యాష్టావధానము.

1886 మెట్రిక్యులేషను పరీక్షలో ఉత్తీర్ణత – విశాఖపట్టణమున రెండు నెలలలో పండ్రెండు హరికథలు – విజయనగరములో విక్టోరియారాణి జూబిలీకి ప్రభుత్వాహ్వానముపై హరికథాగానము–'గజేంద్రమోక్షణ' రచన – వివాహము – వీణావాదనాభ్యాస ప్రారంభము.

1886-88 విశాఖపట్టణమున F. A. చదువు – ఖాసింకోట జమీందారుగారిని రెండు హరికథలు చేసి మెప్పించి స్కాలరుషిప్పు సంపాదించుట – విశాఖలో 80 హరికథలు – ఆల్లిపురము జమీందారు హవేలిలో అనేకావధానములు – పిఠాపుర రాజ సన్మానము.

1888-89 జాటసారి కావ్యరచన – కాకినాడ నాటక సమాజము వారికి కాళిదాస 'విక్రమోర్వశీయ' రూపక ప్రదర్శన శిక్షణ – రాజపాత్రధారణ – బందరులో టికెట్టు పెట్టి సంగీత సాహిత్యాష్టావధానము – కొందరు సంగీత విద్వాంసులకు శృంగభంగము చేయుట.

1890 దంభపుర ప్రహసన రచన – సారంగధర నాటక రచన – గంజాము మండల పర్యటన – ఉర్లాము బుకులాము అందు హరికథాగానము.

1891 మార్కండేయ చరిత్ర రచన.

1894 స్వీయచరిత్ర రచన–మదరాసులో రాయ్ బహదూర్ పనప్పాకం ఆనందాచార్యులవారి నివాసమున హరికథా గానము – 25–8–94 న బెంగుళూరులో మైసూరు ప్రభువుముందు సంగీత కాలక్షేపము, హరికథాగానము–తథాపి సత్కారము.

1895 మైసూరు ప్రభువుచే దసరా దర్బారులో ఘన సన్మానము – ఆనంద గజపతిగారి ఆదరణ–సత్యవ్రతి, సూర్యనారాయణ శతకముల రచన– కాసింకోట కోటలో హరికథాగానము, తిరుపతి వెంకట కవుల శ్లాఘ.

1898 ప్రహ్లాదచరిత్ర రచన, (అప్పటికి రుక్మిణీకల్యాణ. హరిశ్చంద్ర చరిత్రలు. శ్రీకృష్ణజననము సంస్కృత హరికథ విరచితములు).

1900–1901 ఉర్దూ పార్శీ అరబ్బీ భాషల అభ్యాసము,

1902 భీష్మచరిత్ర, సావిత్రీ చరిత్రముల రచన.

1903 ఏకైకపుత్రిక సావిత్రమ్మ జననము.

1904 ప్రత్యేకాహ్వానముపై బెంగుళూరు దాక్షిణాత్యగాయక మహాసభలలో రుక్మిణీకల్యాణ హరికథాగానము–అందు దక్షిణామూర్తిపిళ్లె అను మార్దంగికునకు గుణపాఠము – కాకినాడ సరస్వతీ గానసభా స్థాపనము. (నాటినుండి 1942 వరకు ప్రతియేట తత్సభా ప్రారంభోత్సవము వారిగారి కథాగానముతోనే ప్రారంభమగుట ఆచారము).

1905 మాతృ వియోగము.

1908 భంగు వ్యసన త్యాగము – ముకుంద, శివ శతక మృత్యుంజయాష్టక రచన.

1910 'తారకమ్' అను సంస్కృత ప్రబంధరచన – జర్మన్ ప్రొఫెసర్ గిల్డ్నరు కృత శ్లాఘ.

1911–12 రాజమహేంద్రవరమున వీరేశలింగము పంతులుగారిచే నవరత్న భుజకీర్తిప్రదాన సన్మానము.

1912–13 విజయనగరమున రీవా సర్కార్ చే సన్మానము.

1913 కాశీయాత్ర – అలహాబాదులో జానకీబాయి మెప్పు – కలకత్తాలో 'శ్రీకృష్ణజననము' హరికథ – విశ్వకవి రవీంద్రుని ప్రశంస.

1914 బందరులో వీణావాదన ప్రజ్ఞకు చల్లపల్లి ప్రభువులచే గండపెండేర సన్మానము – కాశీ శతక రచన – (1908–1914 సం॥ల నడుమ దేశ మున పలుతావుల హరికథా కాలక్షేపములు, ఘన సన్మానములు.)

నూజివీడులో గజారోహణ, నందిగామలో బ్రహ్మరథ సన్మానములు. పంచతాళ ప్రజ్ఞ పరిఢవించి సుబ్రహ్మణ్యయ్యరు వీరఘంటా వలయ మును విప్పించి, పంచముఖీ పరమేశ్వర దను బిరుదందుట.

1916 భార్యా వియోగము – యథార్థ రామాయణ రచన.

1919 విజయరామగజపతి సంగీతకళాశాల ప్రిన్సిపాలు పదవి నధిష్ఠించుట.

1921 రామచంద్ర శతక రచన.

1922 పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిగారి పార్వతీకళ్యాణ యక్షగానము కృతి పతిత్వము – 'నవరస తరంగిణి' ప్రకటన.

1923 కాకినాడ కాంగ్రెసు మహాసభలో హరికథా కాలక్షేపము – సరోజినీ దేవి ప్రశంస లందుట – ఇంగ్లండులోని Empire Exhibition కు భారత సంగీత ప్రతినిధిగా ఆహ్వానము (కాని వెళ్ళలేదు).

30–8–1924 విజయనగరములో షష్టిపూర్తి మహోత్సవము.

1927 కి ముందు 'వెన్నుని వేయిపేర్ల వినకరి' (విష్ణు సహస్ర నామ సంకీర్త నము) రచన.

1927 మదరాసు అఖిల భారత సంగీత పరిషత్ప్రారంభోత్సవములో స్వవిర చితములైన 'స్వరాక్షర' కృతులను పాడి ఆచార్య పి. సాంబ మూర్తి ప్రభృతుల ప్రశంస లందుట.

1928 మదరాసు పుర ప్రముఖుల మహాసభలలో హరికథలు చేసి "ఆంధ్ర దేశ భూషణము"గా ప్రశస్తులగుట.

1929 'అచ్చ తెలుగు పలుకుబడి' 'వేల్పుమాట,' 'మ్రొక్కుబడి' రచన – విజయనగరములో నవగ్రహాలయ ప్రతిష్ఠ.

1930 – 'వేల్పువంద,' 'హరికథామృతమ్' ప్రచురణ. 'గౌరప్పపెండ్లి' రచన.

1931	గుంటూరులో జరిగిన సప్తమ అఖిలాంధ్ర గాయక మహాసభ కధ్యక్షత – అలక నారాయణ గజపతి ప్రభువుతో నీలగిరి ప్రయాణము–అక్కడ వివిధ సంస్థానాధీశులను గానముచే మెప్పించుట
1932	తేది 11–2–32 న కొత్తపేటలో హరికథా భవనమునకు శంకు స్థాపనము – ఉమరుకైయాము రచన, ప్రచురణ.
1933	విశాఖపట్టణమున ప్రభల లక్ష్మీనరసింహముగారిచే సన్మానము – రాజా విక్రమదేవవర్మగారిచే "సంగీత సాహిత్య సార్వభౌమ." 'భారతితీర్థ' సంస్థచే "ఆటపాటలమేటి" బిరుద ప్రదానము. తేది 8–2–33 న విశాఖపట్టణమున జరిగిన యొక సభలో "శృంగార సర్వజ్ఞ" బిరుద ప్రతిగ్రహణము. తేది 9–11–33 న తునిలో బ్రహ్మరథ సన్మానము.
1936	సంగీత కళాశాలాధ్యక్ష పదవీ విరమణము – హైదరాబాదులో ఆంధ్ర మిత్రమండలి సన్మానము.
19–5–1937	ఇల్లెందు పుర వాస్తవ్యులచే పండిత సన్మానము.
1938	సశిష్యముగా రామేశ్వర యాత్ర–పుదుక్కోట తిరువాన్కూరుదర్బారు సన్మానములు–కన్యాకుమారీ దర్శనము–"దశవిధరాగనవతి కుసుమ మంజరి" రచనము–చెన్నపురి ఆంధ్ర మహాసభా సన్మానము.
2–2–39	బార్నవెల్ దొర 'నోబెలు' బహుమతి లబ్ధికై ప్రోత్సహించుట (కాని దానుగా రా ప్రయత్నము చేయలేదు).
10–4–39	మదరాసులో మరియొక సన్మానము.
1939–43	"సీమపల్కువహి" అను దేశ్యాంధ్రనిఘంటు నిర్మాణము : ఆయు ర్వేద పరిశోధనము–"మన్కి–మిన్కు"రచనము; "జగజ్యోతి"–రచన–
1–5–43	విజయనగరములో ఆంధ్ర కళాపరిషత్ప్రారంభోత్సవ సభాధ్యక్షత.
1943–45	'తల్లివిన్కి' రచన, (లలితాసహస్రనామమునకు దేశ్యాంధ్రవివృతి).
–1945	పదమపదప్రాప్తి (మనుమనికి మళ్ళూచి రాగా భగవంతుని ప్రార్థించి దానిని తా నాకర్షించుకొని మనుమని బ్రతికించిరని ప్రతీతి).

[పరికల్పన : ఆచార్య యస్వీ జోగారావు]

దాసభారతీ ప్రచురణములు

1. మేలుబంతి : చాటు ప్రబంధము (అనేక పటములతో) పుటలు 280. వెల 12 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.

2. కచ్ఛపీ శ్రుతులు : దాసుగారి సర్వకావ్యములనుండి యేర్చికూర్చిన పలుచక్కని పద్యముల సంకలనము. పుటలు 200. వెల 10 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.

3. వ్యాసపీఠము : భాషా సాహిత్యజీవిత సంబంధులగు అనేక విషయములపై విమర్శానాత్మకములు, సృజనాత్మకములు నగు వ్యాసముల సంపుటి - పుటలు 370. వెల 20 రూ. సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.

4. నా యెఱుక: దాసుగారి స్వీయచరిత్ర అనేక(పటములతో)పుటలు 450. వెల 22 రూ॥ సంపాదకుడు : యస్వీ జోగారావు.

5. తల్లివిన్కి : లలితసహస్రనామముల పరమార్థ ప్రకాశిక - అచ్చ తెలుగుపద్యములందు వివృతి. పుటలు సుమారు 310. వెల 15 రు. సంపాదకులు : ఆచార్య శ్రీ ఓరుగంటి నీలకంఠశాస్త్రి.

6. సంస్కృత శతక ద్వయము (కాశీ, రామచంద్రశతకములు - శ్రీ రాంభట్ల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారి తెలుగు & డాక్టర్ శ్రీ "భాను"గారి హిందీ అనువాదములతో) సుమారు 210 పుటలు. వెల 7 రూ.

7. పంచశతి : (పూర్ణనారాయణ, శివ, ముకుంద, సత్యవ్రత, వేల్పువంద) సుమారు 120 పుటలు. వెల 5 రూ. సంపాదకుడు : శ్రీమాన్ కోగంటి సీతారామాచార్యులు.

8. నూఱుగంటి : (నీతికథా మంజూష) సంపాదకుడు : శ్రీ మన్నవ గిరిధరరావు. సుమారు 80 పుటలు. వెల 3 రూ.

9. జాటసారి (పద్యకావ్యము) సుమారు 58 పుటలు. వెల 4 రూ.

10. జగజ్జ్యోతి (భారతీయ సంవిత్సర్వస్వము) (శ్రీ పేరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి సంక్షిప్తీకరణము) పుటలు 180 వెల 10 రూ.

11. మహాకవి శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాస చరిత్రము కృతికర్త శ్రీ యం. వి. ఆర్. కృష్ణశర్మ, పుటలు 220. వెల 6_50 రూ.

12. The Lights of the worlds - An abridgement and translation of the Jagajjyoti, an astounding product of learning and genius of Narayanadas by Sri Peri Suryanarayana Sastri B. A. L. T. (dealing with the Eighteen disciplines of the ancient Indian wisdom with Intr.duction by Prof. G J. Somayaji M. A. L. T.) 200 pages. Price 10 Rs.

13. నవరసతరంగిణి : షేక్స్పియర్, కాళిదాస మహాకవుల కృతులలోని కవితాసౌందర్యము, కవితామధురిమ, భావనావైశిష్ట్యములను తులనాత్మకముగా, నవరసముల సమన్వయముతో సాగిన దాసుగారి విశిష్ట గ్రంథమిది. పుటలు 750. వెల 80_00 రూ.

అచిరకాలములో

14. సారంగధర : ధర్మవరము వారి 'విషాద సారంగధర' నాటకము తరువాత అంతటి బహుళజనాదరణము నందినది దాసుగారి 'సారంగధర'. ప్రాక్ ప్రతీచీ నాటకనిర్మాణ మార్గములను రెండింటిని చక్కగా మేళవించి చేసిన రచన యిది.